

Nový Hlavák

Zadávací řízení se soutěžním dialogem

Zadávací dokumentace

**P06.2 Antropologický průzkum uživatelských potřeb
a praktik v prostředí Vrchlického sady
a okolí Hlavního nádraží v Praze**

Hlavní město Praha
Správa železnic, státní organizace
Dopravní podnik hlavního města Prahy, a. s.

&
Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, příspěvková organizace

IPR
PRAHA

©Anthropictures, z.s. – Studio antropologického výzkumu

www.anthropictures.cz

<https://www.facebook.com/Anthropictures>

V období květen – září 2020 vypracovaly:

Garance a kontaktní osoba průzkumu: Barbora Bírová, barbora@anthropictures.cz

Výzkumný tým Anthropictures, z. s.: Adéla Pohořelá, Běla Čápová, Barbora Bírová

Výzkumný tým Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy¹: Aneta Soukupová, Eliška Horáková, Zuzana Horáková

---

¹ Výzkumný tým IPR spolupracoval na realizaci hloubkových rozhovorů s provozovateli v okolí Vrchlického sadů a Hlavního nádraží v Praze.

Obsah

1.	Úvod	4
2.	Metodologie výzkumu	7
3.	Paměť Vrchlického sadů	7
4.	Aktérské skupiny, jejich charakteristika a vztahy mezi nimi	9
4.1.	Procházející	9
4.2.	Čekající	12
4.3.	„Místní“	15
4.4.	Pejskařky a pejskaři	18
4.5.	Rezidentky a rezidenti	20
4.6.	Provozovatelé	21
4.7.	Správa parku	24
4.8.	Bezpečnostní složky	25
4.9.	Sociální služby a občanské iniciativy	27
4.10.	Fauna	31
4.11.	Flóra	31
5.	Prostor	34
5.1.	Pravidla pro používání parku	34
5.2.	Hlavní koridor	35
5.3.	Parkoviště a část rozprostírající se od ulice Politických vězňů k parkovišti	36
5.4.	Opletalova ulice	37
5.5.	Podchod	38
5.6.	Prostor kolem bývalé fontány	38
5.7.	Travnatá prostranství	38
5.8.	Toalety	39
5.9.	Problematické prostory	39
5.10.	Prostory, které se uzavírají	40
6.	Závěr a doporučení pro další plánování a rozvoj	40

1. Úvod

V tomto dokumentu navazujeme na předešlé dokumenty, soustředící se na Vrchlického sady, jež jsme zpracovaly pro Městskou část Praha 1. Konkrétně na Rešerši intervencí do veřejných prostranství zatížených podobným způsobem jako území Vrchlického sadů a Hlavního nádraží, kterou jsme realizovaly na podzim 2019, a zejména pak na zimní část terénního výzkumu, uskutečněného v prosinci 2019 a lednu 2020 s výstupy v dokumentu Uživatelské praktiky a potřeby v prostředí Vrchlického sadů a okolí Hlavního nádraží v Praze. Předkládaný dokument má sloužit mimo zprostředkování aktérských pozic k vymezenému prostoru a pochopení jejich potřeb rovněž jako jeden z podkladů pro Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy v rámci plánovaného architektonického dialogu

V úvodu dokumentu Uživatelské praktiky a potřeby v prostředí Vrchlického sadů a okolí Hlavního nádraží v Praze jsme zdůvodnily význam antropologického terénního výzkumu pro rozvoj současného veřejného prostoru. V tomto textu se tedy už budeme věnovat přímo prostoru samotnému.

1.1. Charakteristika prostoru

Park je „jediný park široko daleko“, je „v centru, ale stranou“. Park Riegerovy sady je odtud daleko a je špatně dostupný (nádraží a magistrála).

(z terénních poznámek, rozhovor s mužem, rezidentem a pejskařem, věk 60 let, 6. 1. 2020)

Ven se chodí jenom kouřit.

(z rozhovoru na základě dotazníků, kouřící venku a čekající na vlak, věk 25 let, 27. 7. 2020)

Jo, prostor s obrovským potenciálem. Je tam část s vysokými stromy na léto, kde je stín, kde by šlo být, ale tam se přesně jako nemůže nebo nemohlo, různě se to mění, jestli se může nebo nemůže, a zároveň to bylo tam počůraný, že se tam člověku nechtělo být. Ten stav těch chodníků... o tom mobiliáři... Že jo, ten není hezký. Asfalt, nějaké obyčejné lavičky, žádné mozaiky a takovýchle nějaký...

(z rozhovoru se sociálním pracovníkem, 6. 1. 2020)

Neskutečně hnusný nádraží, ztratilo to ducha. Jeden z nejhnusnějších parků v dějinách lidstva.

(z rozhovoru na základě dotazníků, muž v parku byl s dcerou, věk do 30 let, 14. 7. 2020)

V rámci minulé zprávy jsme se již pokusily prostor Vrchlického sadů charakterizovat. Po uskutečnění druhé fáze terénního výzkumu, kdy jsme ověřovaly poznání ze zimní části, cítíme potřebu se k charakteristice sadů vrátit a doplnit ji. Po uskutečnění celého výzkumu jsme získaly hlubší představu

o fungování Vrchlického sadů. Díky dlouhotrvajícímu výzkumu jsme mohly porovnat, jak se sady proměňují v závislosti na různých sezónách a počasí. Také jsme částečně zachytily, jakým způsobem park ovlivnila koronavirová krize.

Denně se zde střetává obrovské množství různých lidí, kteří pro pohyb zde mají různé motivace. Vlastně si v současné Praze nedovedeme představit složitější veřejný prostor. Tím, jak jsme se v rámci výzkumu dostávaly hlouběji k podstatě fungování Vrchlického sadů, se nám ztrácely jasné obrysy, a bylo stále složitější prostor definovat. To, co se zpočátku zdálo jasné a dané, se najednou zblízka ukázalo jako nesutále se obměňující, spletené, tvořené sítěmi vztahů. Rády bychom zdůraznily nebezpečí narušení fungujícího ekosystému Vrchlického sadů nežádoucími zásahy, které by se snažily omezit diverzitu sadů a přestaly by fungovat pro některé aktérské skupiny.

Především chceme zdůraznit křehkost Vrchlického sadů. Ta souvisí právě s jejich komplikovaností, s tím, že si zde zvykly vedle sebe koexistovat a fungovat rozličné skupiny aktérů a aktérek. Pokud budoucí zásahy do Vrchlického sadů nebudou co nejcitlivější, hrozí jejich neúspěch. Prostor je to tedy neuvěřitelně komplikovaný, ale zároveň velmi otevřený a dostupný.

Jako otevřený jsme jej vnímaly právě pro možnost koexistence různých aktérských skupin (i když snad problematickou) a jejich aktivit a narativů. Otevřenost chápeme jako pozitivní jev. Je to fenomén, kdy je prostor přístupný pro všechny aktérské skupiny, a je v něm místo pro sociální a kulturní diverzitu. Zároveň je to prostor, který svou geografickou polohou, urbanistickým řešením a tím, že je cílem rozličných aktérských skupin, poukazuje na vzájemné konflikty mezi danými skupinami.

Otevřenost a uzavřenost nevnímáme jako absolutní a neměnné procesy. Ve Vrchlického sadech jakožto z našeho pohledu v otevřeném prostoru vznikají prostory do jisté míry uzavřené, a to ve formě míst, která vyzývají k pobytu jen určitou skupinu aktérek a aktérů, nebo ve formě času, kdy park a jeho fungování zve k pobytu opět jen určitou skupinu osob. Tento trend se mimo jiné pokusíme popsat v kapitole o prostoru parku. O místech, která se různým aktérům a aktérkám uzavírají a fungují pouze pro určitou skupinou, budeme psát jako o místech problematických.

Podoba Vrchlického sadů nese symbolickou hodnotu, jelikož jsou to sady obklopující významný dopravní uzel v centru hlavního města. Komunikační partnerky a partneři vnímají reprezentační charakter místa („*vstupní brána do centra Prahy*“², „*Když vyleze cizinec není to úplně šlágr*“³, „*Je to ostuda před cizinci*“⁴). Symbolická hodnota prostoru z revitalizace vytváří politické téma.

Vrchlického sady jsou proslulý a současně stigmatizovaný prostor. Většina lidí je zná jako „Sherwood“, jako problematický prostor se zvýšeným výskytem kriminality. Tato částečně opodstatněná představa je dále reprodukována mezi lidmi. *Vrchlického sady jako Sherwood* se tak stávají až folklorním tématem, které je předáváno prostřednictvím odstrašujících historek. Tento narativ zastihuje další důležitá témata a aktérské skupiny. V rámci tohoto textu se tak pokusíme popsat fungování Vrchlického sadů v co největší komplexitě.

---

² Z rozhovoru s provozovatelem.

³ Z rozhovorů s procházejícím, 15. 7. 2020

⁴ Z rozhovorů s procházejícím, 15. 7. 2020

Za dobu našeho výzkumu jsme vypracovaly i mediální screening článků týkajících se Vrchlického sadů, kde jsme se pokusily zjistit, jaký je mediální obraz Vrchlického sadů a zda dále replikuje sdílené představy o „Sherwoodu“.

Co se týče proměn Vrchlického sadů dle ročních období, není překvapivé, že nejvýraznější rozdíl mezi zimním a letním obdobím je v počtu osob, které ve Vrchlického sadech tráví volný čas (např. sedí na lavičkách či na trávníku). Při nepříznivém počasí (zima, déšť) se lidé stahují do nádražní haly či do její těsné blízkosti. Při horkém počasí je obzvláště důležité, že se zde nachází stinná místa a kde se nachází.

Procházející jsou neohledně na počasí a roční dobu v parku přítomní, protože tudy vedou tranzitní cesty. Dle ročních období se liší jen to, jak jsou tyto osoby oblečeny, popřípadě jak rychle se pohybují. Úryvky z terénních poznámek zachycující situaci v parku za deště a horkého slunného počasí:

Z „pozorovatelný“ na věži je dobrý výhled na prostor před halou a park. Protože pršelo, lavičky byly až na jednu výjimku (člověk bez domova) prázdné. V prostoru před halou nebylo nikoho vidět, pouze občasné procházející. Výrazný proud procházejících bylo možné pozorovat směrem od zastávky tramvaje Hlavní nádraží (...) Ze spodní perspektivy bylo vidět o mnoho víc lidí než z věže. Schovávali se totiž před deštěm v pásu před vchodovými dveřmi do nádražní haly.

(z terénních poznámek, 2. 8. 2020, večer)

Dneska je horko, na zatravněných plochách je živo. Znovu si potvrzujeme, jak moc důležitý je tady teď stín, který tvoří zejména stromy. Posedávají tam nejen místní, ale i další, většinou odhadujeme (a z několika pokusů o rozhovor se nám potvrzuje), že jde především o cestující, kteří čekají na přestup nebo vystoupili z vlaku.

(z terénních poznámek, 27. 7. 2020, odpoledne)

V období koronavirové krize jsme do terénu nechodily, ale částečně jsme zachytily v odpovědích našich komunikačních partnerek a partnerů, jakým způsobem byl prostor Vrchlického sadů tímto obdobím ovlivněn. Bylo to především úbytkem počtu procházejících a čekajících. Tím do popředí vystoupila přítomnost socioekonomicky ohrožených osob (*místních*). Jeden z místních glosoval situaci po konci nouzového stavu takto: „Nemáme korunu ani korunu, tak sedíme tady“⁵. Sociální pracovnice, s níž jsme dělaly hloubkový rozhovor, popsala prostor během krize takto:

„My jsme tam chodili i v té době, jako během koronaviru, a vlastně tam byli jenom nějak sociálně znevýhodnění lidé.(...) Takže vlastně v tu dobu se tam pracovalo nejlépe, abych pravdu řekla, protože tam nebyly pro naši práci rušivé elementy. Nebylo tak složité... nebo respektive bylo jasné, že buď to jsou naši klienti, nebo klienti nějakých jiných organizací.. Takže vlastně pro nás to v tu chvíli bylo nejlepší.“

⁵ 2. 7. 2020

(pracovnice sociální služby, která působí ve Vrchlického sadech, rozhovor 21. 7. 2020)

Na tomto místě bychom ještě rády vyjasnily informaci z minulé zprávy ohledně zobrazení Vrchlického sadů na mapách v pražském metru. Sady jsou zde vyobrazeny správně zelenou barvou jako park a ne jako bílé prostranství. Bílou barvou je ve skutečnosti znázorněna plocha kolejí. Myslely jsme, že představa Vrchlického sadů jako *průchodu*, sdílená velkou částí komunikačních partnerek a partnerů, pronikla i do kartografického znázornění.

2. Metodologie výzkumu

- zúčastněné pozorování
- neformální rozhovory s obyvateli přímo v terénu sadů a návazných koridorech
- go-along rozhovory
- polo-strukturované rozhovory
- hloubkové rozhovory s provozovateli v terénu sadů a v okolí
- vizuální data
  - fotodokumentace zaměřená na veřejné prostranství a aktivity uživatelů veřejných prostorů Vrchlického sadů a přilehlého okolí
  - mapové podklady, reprezentující vztahy místních aktérů ve vztahu k vymezenému prostoru
- rešerše historických pramenů
- mediální screening

Kombinace výše uvedených kvalitativních metod byla zvolena k zachycení kontextu, který slouží k pochopení fungování sociálních vztahů, vazeb a aktivit ve Vrchlického sadech.

Výzkum proběhl v dvou výzkumných obdobích, abychom mohly zachytit sezónní změny ve fungování prostoru Vrchlického sadů. Výzkumný tým během období od 1/12/2019 do 15/1/2020 strávil v prostoru parku přibližně 190 člověkohodin. V druhé výzkumné fázi, v období od 1/5/2020 do 31/7/2020 bylo zkoumání věnováno dalších přibližně 190 člověkohodin.

Terénní data byla následně podrobena kvalitativní analýze, jejíž výsledky představujeme v tomto dokumentu.

3. Paměť Vrchlického sadů⁶

Při snaze pochopit současné fungování prostoru Vrchlického sadů nemůžeme opomenout historický vývoj zkoumaného parku, který nám osvětluje jak a proč prostor parku a okolí Hlavního nádraží získal podobu, se kterou se setkáváme v současné každodennosti.

Až do roku 1829 pražská obec nevlastnila žádné sady nebo parky. Cílem procházek a trávení volného času byli kupříkladu pražské ostrovy. Když podnikneme historický exkurz do míst, kde se dnes

---

⁶ Bělina, P. a kol. (1998). Dějiny Prahy II. Praha: Paseka.

rozléhají Vrchlického sady, rády bychom zmínily Nový Městský park, který vznikl v Praze o výměře 26 jiter a v roce 1885 byl rozšířen o část pozemku v blízkosti tehdejšího nádraží císaře Františka Josefa I. V tomto prostoru byl Františkem Malým a Františkem Thomayerem vybudován takzvaný Velký sad, vymyšlen jako romantická krajina založena na skalnatých svazích a vodních plochách.

Výrazným milníkem prostorové i funkční proměny okolí současných Vrchlického sadů byla výstavba jedné z nejmohutnějších pražských secesních staveb □ mohutná stavba **Hlavního nádraží, v letech 1901 až 1914**. Střediskem této stavby se stala prostorná ústřední hala, ke které se přimkla dvouraktová nižší křídla se zvýšenými bočními pavilony. **Park byl částečně revitalizován podle návrhu architekta Karla Skaláka a v roce 1913, po smrti Jaroslava Vrchlického přejmenován na Vrchlického sady**. V roce 1916 byl v prostoru parku umístěn pomník přírodovědce Jana Svatopluka Presla vytvořen sochařem Bohumilem Kafkou a architektem Josefem Gočárem.

Důležitým zásahem do zkoumaného prostoru byla rovněž povrchová tramvaj, jejíž výstavba byla zahájena 7. ledna 1965 v úseku dnešní trasy metra C: Nuselský most - Legerova - Hlavní Nádraží - Bolzanova. Následně budovaný systém tras metra výrazně proměnil tvář Prahy a především způsoby přepravy po městě. Souběžně s výstavbou systému tras metra se přebudovalo i autobusové nádraží na blízké Florenci a tou dobou, v letech 1972 až 1977, se stavěla i moderní odbavovací hala na Hlavním nádraží, která jako první v Praze přinesla možnost přímého přestupu na metro. **Hala Hlavního nádraží změnila podobu parku a zabrala společně se severojižní magistrálou, parkovištěm pro auta, přístupovými cestami a již zmíněným vedením tras metra výraznou část bývalé parkové plochy**.

Co se týče uměleckých objektů, soch a kulturních památek v prostoru Vrchlického sadů, mimo již zmíněného Preslova pomníku se v parku nachází replika sousoší „Sbratření“ sochaře Karla Pokorného, vybudovaná roku 1947. V roce 1960 bylo sousoší umístěno před Fantovu budovu Hlavního nádraží a po dalších zásazích spojených s budováním trasy metra našlo místo na hranici Vrchlického sadů a Bolzanovy ulice, kde stojí dodnes.

Další pomník se sochou amerického prezidenta Woodrowa Wilsona má symbolizovat spojenecké vztahy Československa a Spojených států amerických během první světové války (1914 - 1918), vznik původního pomníku se datuje k červenci 1928. Po vyhlášení druhé světové války byl pomník se sochou stržen pod rozkazem německé okupační správy. Podobně jako i jiné umělecké objekty v současných Vrchlického sadech se socha přemísťovala a počátky současné podoby sochy s pomníkem se začaly rýsovat v roce 2008, v říjnu 2011 pak byla socha odhalena.

Ojedinělým příkladem architektury českého kubismu je kubistický kiosek z roku 1922, který je od roku 1981 památkově chráněný. Nachází se na okraji Vrchlického sadů a Bolzanovy ulice. V současné době objekt nabízí služby směnárny a bankomatu, původně fungoval jako trafika a prodejna tabákových výrobků.

Chtěly bychom zde ještě zmínit, že ani dnes nejsou pomníky „mrtvými“ místy paměti. Opakovaně jsme se setkávaly s tím, že na pomnících „Sbratření“ a W. Wilsona byly položené květiny či další památeční předměty.

4. Aktérské skupiny, jejich charakteristika a vztahy mezi nimi

V této části navazujeme na tabulku aktérských skupin a jejich možných přínosů pro participační proces, publikovanou v dokumentu Uživatelské praktiky a potřeby v prostředí Vrchlického sadů a okolí Hlavního nádraží v Praze na s. 6. V návazném výzkumu jsme se soustředily na hlubší pochopení motivací, potřeb a vztahů mezi jednotlivými aktérskými skupinami.

Jak už bylo zmíněno v dokumentu Uživatelské praktiky a potřeby v prostředí Vrchlického sadů a okolí Hlavního nádraží v Praze, je důležité mít na paměti, že naše rozdělení lidí do aktérských skupin je vytvořeno jako analytický nástroj pro lepší pochopení aktérských pozic a jejich vztahů k prostoru. Hranice mezi aktérskými skupinami jsou nejasné a fluidní.

4.1. Procházející

„Když jsme oslovovaly procházející osoby v obou směrech, zpočátku nás odmítaly, že pospíchají. Nejúčinnější je podle mě procházejícím hned v první větě říci, že děláme výzkum o revitalizaci parku. Velkou část lidí to zaujme a mají chuť se vyjádřit.“

(z terénních poznámek, 15. 7. 2020, ráno)

„‘Sherwood’, středobod Prahy“

„Průchoziště.“

„Cesta do práce z práce, jinak nic.“

„Příležitost dát to do pořádku.“

„Vrchlického sady.“

„Velká oddechová zóna“

(pojmenování Vrchlického sadů procházejícími)

Charakteristika

Vrchlického sady jsou specifické vysokou fluktuací lidí. Obklopují významný dopravní uzel v centru Prahy – hlavní vlakové nádraží a s ním související stanice metra a tramvají. Co do počtu osob jsou *procházející* největší námi definovaná aktérská skupina ve Vrchlického sadech.

Hlavní charakteristický znak této skupiny je pěší průchod. Neboli ještě jinak, jsou to osoby, pro které Vrchlického sady nejsou cílem cesty. **Ať už parkem lidé prochází na nádraží, vlak, tramvaj, nákup či do práce, většinou nemají důvod se v parku zdržovat delší dobu.** V prostoru parku je možné pozorovat „špičky“ – zřetelně vyšší míru pohybu procházejících osob, které kopírují začátek a konec pracovního dne. Jedná se tedy o 7-9 ráno a 16-18 večerní.

Často jsme hovořily s lidmi, kteří Vrchlického sady procházejí pravidelně do práce a z práce. **Část z procházejících ale Prahu nezná a ve Vrchlického sadech se ocitá poprvé. Z důvodu nedostatku**

ukazatelů v parku pro ně může být prostor parku matoucí. Často jsme také pozorovaly osoby s kufry a telefonem s aplikací mapy v ruce, které procházely neznačenými, bariérovými a nepříjemnými místy (zejména z parkoviště nádražní budovy do cípové části a potom směrem na Václavské náměstí – viz mapa bariér v dokumentu Uživatelské praktiky a potřeby v prostředí Vrchlického sadů a okolí Hlavního nádraží v Praze, s. 13).

Vztahy mezi skupinami

Prostor Vrchlického sadů byl procházejícími často hodnocen negativně. Jedním z nejčastějších důvodů byla konfliktní povaha vztahu mezi procházejícími a *místními* (viz aktérská skupina definovaná níže). Často se procházející negativně vyjadřovali o *místních*, které nálepkovali jako „bezdomovce“, „feťáky“ nebo tyto lidi označovali v náznacích:

„Blbě, když tady vidíte tohleto.“ (žena asi 50 let)

„Hezký pokoukání to není.“ (žena asi 60 let)

„Potloukají se tady různá individua.“ (muž asi 40 let)

„Že je tu velké procento nestandardních lidí.“ (muž asi 40 let)

„Živly, alkohol, fet, lidi jinší než my.“ (žena s dítětem asi 40 let)

Důležité bylo vnímání prostoru procházejícími jako potenciálně nebezpečného, ale bez přímé zkušenosti našich komunikačních partnerů a partnerek s ohrožujícím chováním. Spíše verbalizovali nepříjemné pocity při procházení mezi *místními*, anebo opakovali historiky, které někde zaslechli. V tomto kontextu je důležité zmínit i vztah procházejících k bezpečnostním složkám. Policisté jsou často vnímáni jako klíč k řešení problémů Vrchlického sadů. (viz dále v sekci o bezpečnostních složkách).

Případně procházející negativně hodnotili žebrání. Dalo by se říci, že jakákoliv konfrontace procházejících s *místními* byla vnímána jako negativní a nepříjemná. Jistěže ne každý procházející hodnotil přítomnost *místních* ve Vrchlického sadech negativně, ale bylo to jedno z nejsilnějších témat, které velmi silně rezonovalo.

Potřeby a vize

Je potřeba mít na paměti, že se odpovědi procházejících liší podle míst, kde jsme se tázaly. Například člověk spěchající na vlak se ve Vrchlického sadech zpravidla nerozhlíží kolem sebe, prostě jde co nejrychlejší cestou do nádražní haly. Často jsme se tedy setkaly s tím, že komunikační partneři a partnerky se po naší otázce ohledně pozitivních a negativních aspektů Vrchlického sadů a jejich budoucí proměny, začali nad prostorem zamýšlet, rozhlížet kolem a hledat pohledem konkrétní věci, které by potřebovaly změnu. To platilo zejména u negativních aspektů. Ve Vrchlického sadech se v tomto ohledu v podstatě stačí rozhlédnout kolem sebe a člověk pohledem narazí na nějaký zanedbaný, nesmyslný či poničený prvek.

S negativním hodnocením prostoru dále úzce souviselo vnímání nepořádku. Konkrétní často zmiňovaný problém se týkal nedostatečného pokrytí prostoru toaletami, kvůli kterému jsou stromy, keře a různá zákoutí využívány pro vyprazdňování a následně se po Vrchlického sádkách šíří zápach moči. Rozhodně není pravda, že by za toto znečištění byli zodpovědní jen *místní*. Z povahy Vrchlického sadů jako místa, kde se pohybuje denně obrovské množství osob, jsme zaznamenaly, že v prostoru močí i mnoho dalších lidí.

My jsme tam [u Wanderbaru] měli záchody a je fakt, že i docela dost turistů co šlo okolo, (...) tak se nás třeba ptali na baru, jestli si tam můžou odskočit. Takových lidí bylo za den x, co viděli, že tam jsou Toyky, tak hned brali za kliku, jestli jsou odemčený. (...) Tuhle zkušenost jsme měli, že těch lidí, co tam chodili okolo, brali nám za kliku (...) těch byla fakt hromada.

(z rozhovoru s provozovatelem Wanderbaru, 9. 1. 2020)

Vnímání prostoru jako znečištěného brání v používání Vrchlického sadů pro relaxaci nebo jinou volnočasovou aktivitu.

Pozitivní hodnocení prostoru souviselo se zelení v sádkách. V okamžiku, kdy se procházející měli zamyslet nad pozitivními aspekty Vrchlického sadů, většinou se myšlenkově posunuli od *Vrchlického sadů jako průchodu* k *Vrchlického sádkám jako parku*. Avšak i když procházející mluvili o zelení jako kladné hodnotě parku, všímali si její zanedbanosti a nedostačující péče o ni.

Při otázkách o možné proměně parku bylo patrné, že komunikační partnerky a partneři často vnímají Vrchlického sady jako místo s velkým nevyužitým potenciálem. Potenciál vnímali zejména ve smyslu zeleného parku v centru města, který si ale zaslouží více péče a investic.

Hlavní témata, která se objevovala při komunikaci s procházejícími:

- nutnost péče o zeleň a nutnost investice do zanedbaných a nesmyslných prvků
- potřeba veřejných, bezbariérových a finančně dostupných toalet
- potřeba obohacení prostoru dalším mobiliářem (pítek s pitnou vodou či hodin)
- potřeba doplnění materialit, které by prostor zútulnily a vybídly k delšímu pobytu v parku (vodní prvky, květinové záhony)

- potřeba využití travnatých ploch k relaxaci, například umístěním laviček a stolků či novým občerstvením s posezením
- potřeba ukazatelů, které umožní přehlednost prostoru

4.2. Čekající

„Celkově zatím vyhodnocujeme, že čekající tráví čas většinou v okolí nádražní haly. Toto 'okolí' však není okolí bezprostřední. Všímáme si, že lidé čekají na plácku před halou, kde čekají hlavně kuřáci, v okolí košů s popelníky. Někteří čekající sedí na lavičkách před halou (často promíchaní s 'místními') a někteří sedí na trávě mezi halou a Opletalovou (ale i dál, na zatravněných plochách k hřišti a na druhé straně v začátku cípu, na trávě i na lavičkách) – to jsou podle našich odhadů nezřídka cizinci. Někteří stojí na plácku, kde bývala fontána a někteří se pohybují/sedí až v cípové oblasti (spíše na začátku, blíž k hale).“

(z terénních poznámek, 27. 7. 2020, podvečer)

Charakteristika

„Příjemně nepříjemné čekání. Příjemné protože je venku, nepříjemné, protože tu jsou nepříjemní lidé a zanedbaný park.“

(27. 7. 2020, muž asi 40 let)

„Klidnější zóna před humbukem uvnitř.“

(27. 7. 2020, žena asi 20 let)

Prostor Vrchlického sadů je často využíván cestujícími, kteří čekají na vlak. Jako čekající jsme na první pohled identifikovaly osoby, které postávaly před nádražní halou. Charakteristickým znakem pak byly cestovní kufry či batohy. Lidé čekající na vlak však využívají celý prostor sadů – např. dětské hřiště nebo cípovou část, častěji však tráví čas v blízkosti haly.

Prostorové chování čekajících je definováno ročním obdobím a počasím. Zatímco při nepříznivém počasí je příjemnější čekat na vlak uvnitř nádražní haly, v letním období venku čekalo výrazně více osob. Často byly plné všechny lavičky v blízkosti nádražní haly a někteří čekající seděli na trávě.

Specifická část čekajících jsou **kuřáci**. Tito lidé v hojném počtu tráví čekání venku i při nepříznivém počasí.

Vztahy mezi skupinami

Vracíme se pomalu zase před halu, kde chceme dneska oslovovat ty, co vypadají jako cestující/čekající. Ty, kteří tráví čas před halou, pokušují, stojí, sedí na lavičce nebo v blízkosti na trávě. Nejsme sami, kdo tyto lidi oslovuje, několikrát se nám děje, že nás v oslovení předběhne někdo, kdo žebrá, pravděpodobně peníze nebo cigarety. Potom často naši potenciální

respondenti/respondentky odcházejí. Časem se nám povede oslovit několik lidí, kteří postávají u košů/popelníků a kouří. Většinou čekají na vlak.

(z terénních poznámek, 27. 7. 2020, podvečer)

Vztahy čekajících s dalšími aktérskými skupinami jsou velmi podobné jako vztahy procházejících. **Specifické ale je to, že čekající setrvávají na jednom místě, proto je pro místní jednodušší je oslovit. Zejména na plácku před nádražní halou dochází k častým interakcím mezi čekajícími a místními.** Ti zde vybírají nedopalky z popelníků a často oslovují kuřáky a kuřačky s prosbou o cigaretu či peníze. Lidé, kteří žebrají, mají různé strategie, jak získat peníze či naturálie od čekajících.

Paní (...) mi řekla, že se prý běžně stává, že lidé bez domova chtějí peníze na vlak „domů“ ale přitom na nádraží už pět let žijí a takto z lidí tahají peníze. Časté je i to, že jim někdo přímo koupí lístek (třeba na Slovensko) a dotyčný ho pak za pár hodin jde stornovat a dostane tak peníze. Také lidé mažou označení z lístků MHD a ty pak prodávají cizincům.

(z terénních poznámek, 8. 12. 2019, dopoledne)

Ukázalo se, že čekající lidé také mají strategie, jak se kontaktu s *místními* vyhnout. Zaznamenaly jsme například strategii jednoho kuřáka, který nejdříve předstíral, že neumí česky, aby žebrající ženu nemusel přímo odmítnout.

Žena s berlí se odpojila od skupinky a šla ke klukovi (cca 20 let), který kouřil vedle mě a zeptala se ho na cigaretu. Kluk řekl anglicky, že nemluví česky, žena ho tedy poprosila anglicky. On ji anglicky odpověděl, že má jen balenou a že by ji stejně nedal. Poté se žena otočila na mě a rovnou anglicky mě požádala o cigaretu. Dala jsem jí čtyři, ještě mě požádala o další, ale to jsem řekla, že už je moc. Když skupina odešla, kluk mi česky řekl, že to je obdivuhodný, jak se lidé bez domova umí adaptovat třeba na cizí jazyky, že nečekal, že žena bude ještě něco chtít, když bude mluvit anglicky a že za tu dobu, co kouří, přišli už 4 lidi a něco po něm chtěli, buď cigaretu, nebo poradit.

(z terénních poznámek, 29. 12. 2019, odpoledne)

Potřeby a vize

Myslíme, že je dobrý postřeh, že prostor venku/park slouží jako čekárna na vlak. Čekárna, která splňuje některé požadavky cestujících (čerstvý vzduch, možnost kouřit, dostatek prostoru, větší klid), ale rozhodně nefunguje v souladu s očekáváními čekajících. Čekání venku působí jako takový „vynucený kompromis“ mezi pozitivy venkovního prostoru a negativy odbavovací haly Hlavního nádraží.

(z terénních poznámek, 27. 7. 2020, odpoledne)

Prostor venku byl našimi komunikačními partnerkami a partnery obecně vnímám jako klidnější než prostor uvnitř haly, což vnímáme jako velký potenciál proto, aby se z parku či jeho části mohla stát jakási „venkovní čekárna“. Navíc obzvlášť při hezkém počasí čekající poměrně často vyhledávají čerstvý vzduch, a tak vzniká „poptávka“ po prostoru venku. Po čas výzkumu jsme se s čekajícími

venku v prostoru setkávaly, zejména v letní fázi – seděli na lavičkách, někdy na trávě nebo se pohybovali v prostoru.

Vzhledem k tomu, že jsme se ve výpovědích našich komunikačních partnerek a partnerů často setkávaly s předpojatostí vůči čistotě parku (objevovala se i představa o infekčnosti prostoru), zajímalo nás, jak to, že jiní čekající se trávniku „neštítí“. U části rozhovorů s těmi, kdo seděli na trávniku, se nám potvrdilo, že tito lidé, nejsou obeznámeni se sdílenou představou o Vrchlického sadech jako o *Sherwoodu*. Týkalo se to hlavně turistů, kteří čekali na vlak. Pro ně byly Vrchlického sady jen *parkem u nádraží*.

Na trávniku jsme potkaly i velkou rodinu s několika malými dětmi. Čekali zde, i přestože vnímali park jako znečištěný a nebezpečný (zejména kvůli hrozbě injekčního materiálu). Po prostoru parku se několikrát přemístili při snaze najít co „nejbezpečnější“ místo. Podle nich je ale mnohem lepší čekat venku i za těchto podmínek než být uvnitř haly s malými dětmi.

Specifickým prostorem, který je využíván čekajícími, je dětské hřiště. Zaznamenaly jsme zde čekající s dětmi, pro které také nebylo čekání v hale odpovídající jejich potřebám. Hřiště je jednak rodiči s dětmi vnímáno jako bezpečný prostor, který je od zbytku parku oddělen vysokými ploty, bránou a hlídačem, zároveň se zde děti zabaví při delším čekání na vlak.

Překvapivé ale je, že **prostor dětského hřiště občas využívali i jednotlivci bez dětí, kteří hledali klidné místo při čekání na vlak**. Setkaly jsme se ale jenom s čekajícími – ženami. Jiní čekající – muži hovořili o tom, že by na dětském hřišti bez dětí nikdy nečekali, jelikož měli obavy, že by působili nepatřičně.

Blízko nádražní haly v prostoru kolem odpadkových košů čekající často kouří. V těchto místech však není žádné „zázemí“ a nejsou tedy chráněni před nepříznivými vlivy počasí, jako je déšť nebo v létě ostré slunce. V bezprostřední blízkosti haly, kde jsou čekající díky střeše více chráněni, ale nejsou žádné koše s popelníky, a tak nedopalky obvykle končí na zemi. Funguje zde úklidová služba nádražní haly. To, že koše před halou nejsou, bude pravděpodobně zapříčiněno postojem vedení SŽDC a vyhláškou, která oficiálně omezuje kouření v bezprostřední blízkosti nádraží.

Se znečištěním prostoru před halou nedopalky jsme se setkávaly ve velké míře. Rozmístění a kapacita popelníků jsou nedostatečné.

Prostor před halou vlastní SŽDC až k dvěma opěrným sloupům, kolem nichž je dost vajglů. Říkám, že mi přijde zajímavé, kolik tam chodí kuřáků, a že by se měly zřídit nějaké popelníky. Na to mi paní říká, že popelníky už jsou zřízené na koších a že dokonce byly dříve posunuté koše až ke sloupům před halu, ale že jelikož patří prostor SŽDC, tak SŽDC koše zakázala, a ty se tak musely posunout tam, kde jsou teď, protože podle jakéhosi nařízení se nesmí kouřit 100 metrů od nádraží. Koše tudíž podle ní asi byly moc blízko k nádraží.

(z terénních poznámek, 2. 1. 2020, odpoledne)

S výše uvedeným souvisí následující potřeby čekajících:

- potřeba klidného a bezpečného prostoru pro čekání s dostatečnou kapacitou míst na sezení.

- potřeba bezbariérového průchodu parkem a do nádražní haly (pro osoby s handicapem a také pro plynulý pohyb osob s cestovními kufry).
- pro klidné čekání ve venkovním prostoru je vhodná viditelná tabule odjezdů vlakových spojů a dostatečné rozmístění hodin.
- prostor, kde se čeká, by měl být příjemný a bezpečný i pro osoby s dětmi.
- měl by zde být dostatečný počet veřejných, bezbariérových a finančně dostupných toalet.
- odpadkové koše by měly mít dostatečnou kapacitu, v prostoru před halou by mělo docházet k častému úklidu nedopalků.
- zázemí u košů by mělo být chráněné například střechou při nepříznivém počasí.

4.3. „Místní“

K. tvrdí, že ještě nemáme demokracii, ta bude prý za dvacet nebo třicet let, možná. Chápu to tak, že vlastně vnímá, že je outsider, na okraji společnosti, říká, že je „na úpatí“ pomyslné společenské pyramidy, o které mluví. Vnímá, že je většinovou společností nechtěný. Mezi „svými“ je ale naopak evidentně velmi výrazná osobnost.

(z terénních poznámek, 20. 12. 2019, odpoledne)

Charakteristika

Pojmem *místní* v tomto textu označujeme aktéry a aktérky, které mimo jiné spojuje velká míra času stráveného v parku a zároveň skutečnost, že je pro ně park místem setkávání, pro některé až „domovem“, ve kterém se specificky pohybují a tráví v něm čas.

Zahrnujeme sem částečně i uživatele a uživatelky nelegálních návykových látek, lidi bez domova, sociálně slabé přijíždějící za prací, kteří nemají v Praze ubytování ani standardní bydlení. Spousta aktérů a akterek těchto skupin jsou zároveň klienty a klientkami organizací nabízející sociální služby, které intervnují přímo v prostoru Vrchlického sadů nebo v nejbližším okolí. Důležité je však zmínit, že rozhodně ne všechny klienty a klientky sociálních služeb můžeme zároveň označit jako *místní*. Vedle toho je nezbytné mít na paměti, že *místní* jsou analyticky vytvořená skupina na základě našeho subjektivního pozorování a pobývání v parku. Sami se pravděpodobně někteří aktéři a aktérky, které sem řadíme, jako určitá skupina cítí, jelikož o sobě v rámci některých rozhovorů mluvili jako o komunitě, ale *my* „zvnějšku“ nevíme, koho mezi sebe řadí a koho ne. Na druhé straně se totiž někteří, které zde označujeme jako *místní*, vymezovali např. vůči „*feťákům*“ nebo „*bezdomovcům*“.

Synonymem *místních* by na základě výše uvedeného mohl být pojem *sociálně ohrožení*, který byl používán zadavatelem. **Je pro nás velice důležité upozornit na to, jak opatrní a opatrné musíme být, když o této skupině či skupinách píšeme, čteme nebo dokonce rozhodujeme. Je nezbytné si uvědomit, že *místní* jsou nejohroženější skupinou, co se týče možných budoucích změn v prostoru parku, jelikož mohou být úplně vynecháni z participativního procesu či se s nimi a jejich přítomností v prostoru může přestat počítat či se dokonce mohou stát těmi, kteří z prostoru budou vytlačováni záměrně.**

Pojem *místní* jsme vybrali proto, že není stigmatizující a podle nás dobře vyjadřuje vztah určitých sociálních skupin k prostoru. Jak zmiňujeme výše, *místní* tráví v prostoru hodně času, specificky se v parku pohybují a specificky v něm pobývají.

Specifikem této aktérské skupiny je její sociální a prostorová stratifikace. Specifickým pohybem míníme především pohyb mimo zpevněné cesty, tedy po některých vyšlapaných pěšinkách, a po zatravněných plochách a plochách, které jsou prostorově odříznuté od zpevněných cest a míst s velkou koncentrací lidí. Tato místa jsou často využívána k nějaké soukromé nebo přímo intimní záležitosti, kterou *místní* vykonávají právě v prostoru parku, protože často nemají, kam jinam jít. Veřejné prostory jsou aktivitami *místních* privatizovány. Mezi tyto aktivity dějící se mimo hlavní cesty nebo prostory s velkou koncentrací lidí mohou patřit např. soukromé schůzky, odpočinek, spánek, ale i vykonávání fyzické potřeby nebo aplikace nelegálních návykových látek.

Specifickým pobýváním a chováním míníme to, že se *místní* v prostoru často nápadně shlukují, mluví nahlas, někdy oslovují kolemjdoucí či čekající s prosbou o drobné, cigarety či s nějakou poznámkou, jsou obklopeni různými taškami, igelitkami, lahvemi od alkoholických nápojů nebo dalšími věcmi, které mohou být vnímány jako nepořádek. Často také *místní* využívají lavičky, na kterých tráví spoustu času.

S *místními* si také spojujeme pocit, že si na základě rozsáhlých sociálních kontaktů v prostoru, míry času stráveného v prostoru a vynikající obeznamenosti s prostorem právě díky pohybu mimo zpevněné cesty a prostory s velkou koncentrací lidí, prostor privatizují. Často jsme měly během výzkumu v parku zejména kolem laviček pocit, jako bychom někomu „lezly do obýváku“, narušovaly něčí intimní prostor, což bylo z našeho pohledu nepříjemné.

Místní jsou také pravděpodobně jedinými, kdo v parku tráví noci. Kolik lidí a jak často v parku v noci spí, jsme nezjišťovaly.

Vztahy mezi skupinami

Místní jsou ostatními aktérskými skupinami vnímáni jako „nejkontroverznější“ skupina, kterou jsme v prostoru identifikovali. Jejich specifické pobývání a chování v prostoru vnímá negativně většina ostatních aktérů a akterek z řad dalších aktérských skupin. Procházející parkem, čekající, policisté a policistky, pejskaři a pejskačky, podnikatelé a podnikatelky i rodiče dětí často vyjadřovali v souvislosti s *místními* pocit ohrožení □ zmiňovali kriminalitu, špínu, různé infekce, agresí, narušování osobního prostoru (oslovování, pokřikování...). Pojmenování *místních* informátory, kteří vyjadřovali vůči nim nesmířlivý postoj, a které jsme zachytily, jsou: *feťáci, bezdomovci, bezdřáci, (pochybná) individua, „oni“, „to“*.

Mimo to jsme identifikovaly také opakující se narativy. Narativy rozumíme zachycená vyprávění o tom, co se v prostoru děje, kdo a proč se tam pohybuje, a různá hodnocení jak prostoru a jeho fungování, tak lidí, kteří se tam pohybují. Tato vyprávění a hodnocení jsme rozdělily do skupin a nazvaly: *Místní jsou tu jako doma; Místní potřebují podpořit a my jim tu podporu musíme nabídnout; Sociální služby krmí lidi bez domova, čímž je v prostoru udržují; Sociální služby přitahují do prostoru*

narkomany; Místní před Hlavním nádražím jsou ostuda; Místní by měli z prostoru zmizet; Prostor parku by měl být otevřený všem.

V souvislosti s *místními* se tak dostávají v prostoru nebo v souvislosti s ním do konfliktu také různé sociální skupiny, v nichž dominuje „nesmířlivý postoj“ k *místním* (viz výše), s těmi, v nichž dominuje ten smířlivý, což jsou většinou právě sociální pracovníci a pracovníce. V rámci „smířlivého postoje“ se zase objevují pojmenování *místních: uživatelé nelegálních návykových látek, uživatelé, klienti, lidé bez domova, sociálně a ekonomicky znevýhodnění.*

Aktérskou skupinou, která je vůči *místním* také aktivní, a kterou jsme zatím nezmínily, jsou osoby a instituce, které mají na starosti správu prostoru, *čímž míníme radnici Prahy 1, nepřímo radnici Prahy 2 a Magistrát hlavního města Prahy.* Tyto instituce a jejich zaměstnanci a zaměstnankyně se vůči přítomnosti *místních* v prostoru parku stavějí různě. Obecně jsme vysledovaly u zastupitelstva Prahy 1 spíše „nesmířlivý postoj“ a snahu o to různými kroky odsunout *místní* z prostoru parku a u Magistrátu hlavního města Prahy postoj benevolentnější a podpůrnější.

Některá opatření v prostoru vnímáme tedy vedle snahy o zajištění bezpečnosti a péče o prostor také jako snahu o omezení pobývání *místních*. Tato opatření jsou zřejmá v materialitě i fungování prostoru. Jsou to cedule u vchodů do sadů zakazující vstup na trávu, spánek nebo konzumaci alkoholu, ploty kolem některých zatravněných ploch nebo ze strany Prahy 1 ukončení podpory neziskové organizace Sananim, která pravidelně parkovala na betonovém plácku v „cípové oblasti“. V tomto případě se však nezisková organizace Sananim přesunula pod záštitu magistrátu a zůstává v prostoru či jeho okolí na jiném místě.

Potřeby a vize

Mezi potřeby *místních* řadíme na první místo možnost, aby mohli i nadále prostor využívat a nebyli opomenuti v rámci participace a přemýšlení o tom, jak bude prostor v budoucnosti vypadat a fungovat. Ke konkrétní podobě prostoru je důležité, aby nadále zůstala a také přibyla místa, která *místním* mohou poskytnout dostatek soukromí. Jde o různé typy prostorů.

- v prostoru měly přibýt další toalety, které budou alespoň v minimální míře uzavřené, využitelné také pro ženy (na rozdíl od v současnosti přítomných pisoárů), a které budou zdarma.
- v prostoru by měly zůstat prostory, kde mohou působit sociální služby. Takové prostor by měly být „kvalitnější“ v tom smyslu, že by mohlo jít o místa pevná, případně kamenná.
- aktivity poskytování sociálních služeb lidem bez domova a lidem vyloučeným z bydlení ve Vrchlického sadech by měly být napojeny na snahy Magistrátu hlavního města Prahy (MHMP) a dalších aktérů z řady poskytovatelů sociálních služeb nebo nestátních neziskových organizací o proaktivní, systémové a koordinované snižování bezdomovectví a bytové nouze⁷.

⁷ Kocman, D., Lesák, V., Bírová, B., Snopek, J., Ripka, Š., Hon, M., Valouch, D., Čihák, J. a Stockelová, T. (2019). Systémové řešení bytové nouze rodin a jednotlivců na úrovni obcí. Praha: Platforma pro sociální bydlení.

- aktivity poskytování sociálních služeb ve Vrchlického sadech by měly být v souladu se snahou o decentralizaci sociálních služeb a s připravovanou koncepcí řešení bezdomovectví v Praze, dále rozvíjeny ve spolupráci s MHMP a Centrem sociálních služeb Praha.
- v prostoru by měla zůstat místa, která mohou poskytnout *místním* bezpečí pro řešení osobních záležitostí např. se sociálními pracovníky či pracovníci a dalšími. Taková místa by měla být stranou frekventovaných cest a frekventovaných prostorů obecně.

Přítomnost *místních* v prostoru je značně konfliktní a zdůrazňujeme, že také politické téma. Během výzkumu jsme zjistily, že většina lidí, kteří se neřadí mezi *místní* a nejsou s nimi ani profesně spjati, vnímá *místní* jako rušivý a nepříjemný element v parku, který by měl zmizet. Na druhé straně jsme ale v rámci relativně dlouhého pobývání v prostoru a po několika hloubkových rozhovorech dospěly k závěru, že Vrchlického sady jsou z několika důvodů místo, odkud *místní* nezmizí, a budou-li z prostoru záměrně vytlačeni či vytlačováni, pouze se přemístí o kus dál.

Jako důvody vnímáme následující:

- Vrchlického sady jsou centrem města s vysokou koncentrací a fluktuací lidí, což skýtá dobré podmínky pro ty, kteří jsou závislí na druhých (vyprošují si cigarety, jídlo, peníze apod.)
- Vrchlického sady jsou součástí existujícího drogového trhu (jsou jedním z „vrcholů“ drogového trojúhelníku Můstek-Muzeum-Hlavní nádraží).
- Vrchlického sady jsou ústředním dopravním bodem. Je to „*nejkratší spojnice všech tras veřejné dopravy v Praze*“⁸ a tedy také ideální místo setkávání.
- Vrchlického sady jsou relativně klidným místem v centru města, kde se dá sednout nebo najít soukromí.

Myslíme si tedy, že prostor by měl zůstat otevřený všem. Důležité také je, že by se neměl proměnit najednou, jelikož *místní*, kteří zde tráví čas, by najednou byli v důsledku rekonstrukce vytlačeni z prostoru, kde jsou zvyklí a naučení žít, kde si obstarávají sociální kontakty, zdravotní i sociální pomoc a kde se možná do jisté míry cítí být „doma“.

4.4. Pejskačky a pejskaři

Po chvíli se zase vrátím od silnice před hlavní nádražní budovu. Spatřím ženu, pejskačku se dvěma psy. Pohybuje se atypicky, mimo cesty, po trávníku podél „hlavního koridoru“. Nejdříve na straně vzdálenější od nádraží. Potom přechází na travnatý plac mezi halou a ulicí Bolzanova.

(z terénních poznámek, 20. 12. 2019, odpoledne)

Nějak se dostáváme k nepořádku v parku... Říká, že v parku jsou „místní pejskaři“, ale taky lidi, co tu se psem jen procházejí, a že ti prý po svých psech neuklízí.

(z terénních poznámek, 4. 8. 2020, večer)

⁸ Citace z rozhovoru se sociálním pracovníkem (6. 1. 2020)

Charakteristika

Jako pejskaře a pejskařky označujeme lidi, kteří ve Vrchlického sadech venčí psy buď pravidelně, nebo se psem parkem pouze procházejí či čekají na vlak. Pejskaři a pejskařky obvykle nechodí pouze po zpevněných cestách, ale využívají k venčení psů také zatravněné plochy, většinou bez ohledu na to, zda je plocha určena pro pohyb psů či nikoliv. V parku údajně existují prostory přímo vyhrazené pro pohyb psů na trávě, nejsou ale v prostoru jasně a zřetelně vyznačeny, byť podle strážníků městské policie byly ve vyhlášce o užívání parku vyznačeny.

Někteří pejskaři a pejskařky, hovoříme o nich zde jako o „zdejších“, chodí do parku pravidelně, park znají, mají vytipovanou část parku nebo místo, kam opakovaně chodí. Často se navzájem znají, osobně nebo od vidění. **Důležité je, že mají tendenci o park pečovat a udržovat po psech čistotu. Většinou jde o rezidenty a rezidentky z širšího okolí.**

Pejskaři a pejskařky, kteří psy v prostoru venčí jen příležitostně, např. při cestě na vlak nebo když parkem procházejí, používají prostor podobně. Opomenout by se však nemělo, že zatímco zdejší pejskaři a pejskařky si do prostoru, pokud je potřeba, berou sáčky na psí exkrementy, procházející pejskaři a pejskařky si je většinou neberou, a pokud je v parku nenajdou, může se stát, že po svém psovi neuklidí. Jedna informátorka, zdejší pejskařka, nám dokonce řekla, že do prostoru bere sáčky na exkrementy více, aby je mohla ostatním pejskařům v případě potřeby rozdat. Podle ní je v prostoru sáčků na psí exkrementy nedostatek.

Vztahy mezi skupinami

Pejskaři a pejskařky nejsou v prostoru příliš početně zastoupenou skupinou, do prostoru se ale často vracejí opakovaně a tráví zde dost času, v průměru desítky minut. Zachytily jsme problematické vztahy s *místními* (viz výše, kapitola „Místní“), popřípadě se strážníky a strážnicemi městské policie (tamtéž). Z pohledu pejskařů a pejskařek jsou *místní* vnímáni jako rušivý, nepříjemný, často až ohrožující element v parku. Dlužno však zmínit, že jsou na ně pejskaři a pejskařky zvyklí a nějak se s nimi naučili koexistovat. Nejčastější strategií je vyhýbání se *místním* a místům, kde se nejčastěji nacházejí, a venčení v „klidnější“ části parku, což většinou znamená v „cípové části“. Vůči policistům a policistkám ze strany pejskařů a pejskařek převládá narativ „*policisté zdejší situaci neřeší, takže za ni vlastně jistým způsobem mohou*“.

Potřeby a vize

Pro pejskaře a pejskařky prostor funguje následovně:

- jedno z mála míst v centru města, kde mohou v zeleni venčit svého psa či své psy (v prostoru dětského hřiště jsme se setkaly s venčením králíků).
- jedno z mála míst v okolí bydliště, kde mohou v zeleni venčit svého psa či své psy, bydlí-li v okolí.

- jako prostor, ve kterém se potřebují pohybovat a pobývat specificky: např. chodit při venčení na trávu, prostor po psech uklízet, trávit v prostoru více času než kolik zabere pouhý průchod.

Na základě toho si myslíme, že **je potřeba, aby zde zůstaly zatravněné plochy, na které bude možné vstupovat se psy (a dalšími zvířaty)**. Ke zvážení doporučujeme vyhrazení a jasné vyznačení takových míst v prostoru parku. **Další výzvou by mohlo být doplnění mobiliáře o více stojanů se sáčky na psí exkrementy nebo o pítka s vodou.** Jelikož pejskaři a pejskařky využívají park brzy ráno i později večer, je důležité, aby byl park dobře osvětlený a to nejen cesty, ale i zatravněné plochy. Samy jsme se po zatravněných plochách bály zvláště za tmy chodit, jelikož jsme se několikrát setkaly s tím, že v trávě ležela použitá injekční jehla. Poslední potřebou, kterou zde zmíníme, je, **aby byl park pro pejskaře a pejskařky příjemný: bezpečný, opečovávaný, vybavený moderním, funkčním a udržovaným mobiliářem, zejména lavičkami, které nebudou svým vzhledem odrazovat od jejich použití, ale naopak k použití vyzývat.**

4.5. Rezidentky a rezidenti

Potom jsme se rozhodly, že se koukneme, v jakých domech se v noci svítí, abychom si udělaly představu o tom, kolik rezidentů při krajích VS bydlí. Napočítaly jsme jen pět domů, kde se svítilo a mohly by to být obytné domy, ale i tak asi napůl kancelářské (...). Ve Washingtonově ulici se nesvítilo v žádných domech kromě hotelů.

(z terénních poznámek, 28. 7. 2020, noc)

Charakteristika

Během výzkumu jsme se nesetkaly s žádnými rezidenty a rezidentkami, kteří by žili v bezprostřední blízkosti Vrchlického sadů (v ulicích a domech bezprostředně sousedících s parkem). Setkaly jsme se však s několika rezidenty a rezidentkami ze vzdálenějšího okolí (Opletalovy ulice, Jindřišské apod.). Tito rezidenti a rezidentky spadají zároveň do skupiny „pejskaři a pejskařky“.

Charakteristické pro rezidenty a rezidentky, se kterými jsme v terénu mluvily, bylo, že v okolí bydlí velmi dlouhou dobu, třeba i desítky let, a také park pozorují a znají dlouho, vždycky tedy měli názor na to, jakým vývojem park prošel. Častěji jsme slyšely, že se prostor zlepšil, ubylo nepříjemných míst a konfliktních situací, občas jsme ale slyšely i názor opačný □ že se prostor v tomto ohledu zhoršil či neustále zhoršuje. **To, že rezidenti a rezidentky o parku uvažují v dlouhodobé perspektivě a vytvářejí si na prostor názory, dokládá mimo jiné to, že k prostoru mají vztah a že je pro ně podstatný.** Také park často vnímali jako jediné zelené místo v okolí, jako „zeleň v betonové džungli“⁹, „jediný park široko daleko“¹⁰, místo, které je „v centru, ale stranou“¹¹.

⁹ Rezident a pejskař, asi 40 let

¹⁰ Rezident a pejskař, asi 65 let

¹¹ Rezident a pejskař, asi 65 let

Rezidenti a rezidentky, kteří do parku chodí už dlouho, s ním mají také spojené bohaté vzpomínky. Jeden rezident např. vzpomínal, jak chodil v dětství do parku sáňkovat nebo na to, že kdysi byla v parku vodní plocha. Téma, které mezi nimi rezonovalo, byla dopravní situace v okolí, která byla vnímaná jako špatná. **Rezonovalo také téma nové tramvajové trati, která byla vnímána jako něco, co ohrožuje dopravní situaci, která je špatná už teď, nebo něco, co ukrojí ze zeleně v parku. Zamýšlená tramvajová trať byla vnímána především negativně a zdálo se, že byla s místními rezidenty a rezidentkami nedostatečně komunikována, jak ilustruje část z rozhovoru z jedním z rezidentů: „Nikdo se neptá na tramvaj“ a „Praha 1 nebere ohled na místní (rezidenty)“.**

Vztahy mezi skupinami

Rezidenti a rezidentky nebyli spokojeni zejména s nepořádkem v parku, který spojovali s *místními*. *Místní* také vnímali jako potenciální nebezpečí a nepříjemný, až pobuřující element v prostoru. Stejně jako „pejskaři a pejskařky“ (skupina rezidentů a rezidentek je víceméně jejich podmnožinou) jsou na jejich přítomnost víceméně zvyklí. Což však neznamená, že by vůči nim chovali smířlivý postoj.

Potřeby a vize

Rezidenti a rezidentky jsou malá aktérská skupina, která je významná tím, že park je součástí okolí jejich domova.

Mezi jejich potřeby řadíme pocit bezpečí v parku, neproblematický průchod parkem do haly (kam někteří rezidenti a rezidentky chodí nakupovat do Billy). Důležité pro ně může být také dětské hřiště. Park by chtěli udržovaný, osázený stromy - zeleň by rozhodně neměla zmizet ani ubýt, s pěkným mobiliářem.

4.6. Provozovatelé

„Původně tam měla být kavárna, která by tam fungovala každý den, a vlastně jsme chtěli ty peníze hned investovat do kulturních akcí, které tam měli být několikrát týdně. Od přednášek přes workshopy, koncerty, divadlo, chtěli jsme tam udělat třeba i letní kino. To byl původní plán a potom, co jsme měli otevřeno měsíc, tak jsme zjistili, že tam není taková kumulace lidí, který se tam běžně pohybují, aby to bylo schopné fungovat v tomhle modelu a zjistili jsme, že náklady na provozování kavárny jsou tak velké, že je to prostě prodělečné. Takže nakonec jsem to stopnul a jeli jsme ten model, že jsme vždycky otvírali jenom v určité dny, kdy byl večer nějaký koncert.“

(z rozhovoru s provozovatelem Wanderbaru, 9. 1. 2020)

Charakteristika

V této části se budeme věnovat provozovatelům ve Vrchlického sadech a okolí. V samotném parku jsme zachytily několik podnikatelských aktivit. Jednalo se o trafikou, stánek s občerstvením, dočasně

trhové stánky a bar, který organizoval kulturní akce. **V oblasti přilehlé k Vrchlického sadům jsme na základě rešerše a terénního pozorování identifikovaly 77 provozovatelů. Do seznamu jsme zahrnuly provozovatele v ulicích Bolzanova, Senovážné náměstí, Opletalova, Politických vězňů, Wilsonova, a některé z provozoven z přilehlých ulic v Jeruzalémské a Washingtonově. Provozovny jsme dále rozdělily do několika kategorií, podle typu provozu: Služby (31); Pohostinství a hotelnictví (21); Prodejny (12); Městské a státní služby/ instituce (6); Vzdělávací zařízení (3); Sídla společností (3+); Kluby a spolky (2).** Poskytovatele sociálních služeb zde vynecháme, jelikož se jim věnujeme v samostatné části.

Provozovatelé v okolí byli vybráni tak, abychom pokryly jejich různá zaměření. Konkrétně jsme provedly ve spolupráci s kolegyňami z Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy hloubkové rozhovory s 11 provozovateli. Okolí Vrchlického sadů je díky své poloze v centru města pro mnoho poskytovatelů služeb a firem velmi vhodná lokace. Naopak podnikání přímo v parku se ukázalo jako velmi problematické kvůli častým krádežím.

Zaměstnanci služeb, které se nachází přímo v prostoru parku, jsou velmi dobře obeznámeni s tímto prostorem a obvykle mají mnoho nápadů, jak prostor zlepšit. Zaměstnanci služeb v okolí se tu pravidelně pohybují, díky tomu tento prostor také znají velmi dobře. Představitelé a zaměstnanci služeb jsou tedy cenným partnerem při participaci, jelikož delší dobu sledují vývoj Vrchlického sadů.

Vztah těchto aktérek a aktérů k prostoru Vrchlického sadů je ale ambivalentní. Někteří k němu nemají hlubší vztah, jen jím chtějí rychle projít do práce. Jiní k němu naopak mají blízký až vřelý vztah. Právě blízký vztah a dobrá znalost prostoru byla vyjádřena v odpovědi jednoho z představitelů služeb v okolí. Vnímá park velmi komunitně, všichni se tam prý znají „*je to jako malá vesnice ve městě*“.

Vrchlického sady jsou pro mnohé z poskytovatelů služeb v okolí celý den přítomné výhledem z okna.

Vztahy mezi skupinami

Významný je vztah této aktérské skupiny vůči správě parku. Ať už se jedná o majetkoprávní vztahy vůči Praze 1 či Magistrátu obecně, nebo vztahy vůči konkrétním představitelům zmíněných institucí (správce parku, zástupci Prahy 1).

Aktérky a aktéři také mají vztah vůči *místním*. Podobně jako další skupiny vnímají osoby z této skupiny jako hlavní problém Vrchlického sadů. Avšak jak zmínil jeden komunikační partner, problémem pro něj nejsou lidé bez domova, ale agresivní opilecké chování. To vystihuje důležitý fakt: i když komunikační partnerky a partneři často jako problém označují osoby bez domova, při hlubších rozhovorech se ukazuje, že problematické pro ně jsou především určité způsoby chování a kriminální aktivity.

Provozovatel restaurace při rozhovoru zmínil konkrétní problémy, které ohrožují provoz: neustálé močení opilců na stěny nádraží, polehávání a spaní bezdomovců na stranách budovy, před dveřmi

skladů, konflikty bezdomovců v parku (terasy musí být opevněné plotem, aby byly oddělené od dění v parku), vjezdy aut do parku¹².

Představitelky a představitelé služeb nezřídka mají přímou zkušenost s kriminální či jinak problematickou aktivitou některých osob. Poskytovatelé služeb přímo v parku mají zkušenost s krádežemi natolik častou, že jim znemožňuje v prostoru podnikat.

Říká nám (prodavač), že práce je na tomto místě hrozná a hned dodává, že zde za měsíc úplně končí. Jako důvod udává chování lidí bez domova. Údajně kradou zákazníkům jídlo, otravují, sahají na vystavené jídlo a narušují chod podnikání. Jedna bezdomovkyně mu prý ukradla kukuřici. V parku ji pravidelně vídá, ale krádež už nijak neřeší. Tvrdí, že se tam nedá pracovat. Stánek má pronajatý a neví, co se s ním stane po jeho odchodu. Pochybuje, že by se zde někomu mohlo podnikání vést.

(z terénních poznámek 11. 12. 2019, večer)

Důležité je nezapomenout, že druhá část výzkumu probíhala v období po koronavirové krizi, tudíž je pravděpodobné, že podnikatelské aktivity tím byly ovlivněny. V zimní části v prostoru Vrchlického sadů byl stánek s občerstvením a bar (který ale měl být otevřený až na letní sezónu). V letní fázi už tam ani jeden z těchto subjektů nebyl. Důvod toho určitě není jen koronavirová krize, ale jistě přispěla k rychlejšímu odchodu. Při provozování obou těchto služeb se již v zimní části ukazovaly rozsáhlé problémy spojené právě s kriminalitou v parku a se špatnou komunikací s Prahou 1.

Poskytovatelé služeb v okolí také zmiňovali problematické a někdy až kriminální jednání některých osob v parku. Vysoký výskyt krádeží v parku souvisí se vztahem poskytovatelů služeb a bezpečnostními složkami. Krádeže jsou údajně tak časté, že je provozovatelé ani nenahlašují policii. Setkaly jsme se s představou aktérek a aktérů, že to stejně nemá smysl, že policie není schopna krádeže řešit (viz část o bezpečnostních složkách).

Potřeby a vize

Protože aktérky a aktéři v parku nebo v jeho okolí pracují a tráví tam mnoho času, mají i specifické potřeby, které jsou naplněny jen částečně, případně se aktérky a aktéři bojí, že kvůli revitalizaci prostoru se podmínky ještě zhorší.

Jelikož v bezprostředním okolí Vrchlického sadů nežije moc rezidentů (viz část o rezidentech), provozovatelé v okolí v podstatě suplují hlas rezidentek a rezidentů. Protože jsou v blízkosti parku každý den, mají na něj podobné nároky jako rezidenti. Pro tyto aktérky a aktéry je specifický požadavek na klid a ticho. Jako častý problém komunikační partnerky a partneři zmiňovali hluk. Vrchlického sady jsou v centru, tudíž je jasné, že dopravní provoz bude způsobovat hluk. Signifikantní ale byla obava z plánované tramvajové trati, kvůli které nabude tramvajový provoz a situace s hlukem bude nadále neúnosná. Například jazyková škola v přilehlém okolí sadů již nyní kvůli hluku nemůže během výuky otevírat okna.

¹² Z rozhovoru s provozovatelem.

Další specifická potřeba se týká dostatečného množství parkovacích míst. Jak jsme již zmínily, v blízkosti parku nežije moc rezidentů. To se odráží i na vytíženosti parkovacích míst. Dle jednoho komunikačního partnera jsou parkovací místa volná o víkendech a mimo pracovní dobu. Během pracovní doby je prý situace s parkováním velmi špatná.

Aktérky a aktéři by uvítali možnost Vrchlického sady využívat pro relaxaci po práci. To bohužel z důvodu zanedbanosti parku nyní není možné. Často aktérky a aktéři uváděli, že využívají obchody a restaurace v nádražní hale.

Tato skupina má o fungování Vrchlického sadů mnoho představ a vizí do budoucna, které se často týkají kulturního využití (například bývalou fontánu využít jako amfiteátr pro kulturní akce). V tomto ohledu je ale důležité zmínit, že je realizace konkrétních vizí byrokraticky velmi náročná. Konkrétně nám komunikační partner, který v sadech provozoval bar, vyjmenoval mnoho přínosných projektů, na které ale finančně nedosáhl, a zároveň Praha 1 tyto projekty nepodpořila.

Bohužel všechny naše nápady, ať už to bylo hřiště, skate park nebo venkovní galerie, (...) končí na penězích, protože my je na to nemáme, abychom mohli investovat ze svého. Snažíme se to spláštět přes dotace nebo granty, ale je to dost problematické. (...) Já si myslím, že ta akce by neměla vzejít ode mě (...) ale měla by jít ze strany radnice.

(rozhovor s provozovatelem Wanderbaru, 8. 1. 2020)

U této skupiny jsme se v největší míře setkaly s využíváním jízdních kol pro přepravu, z toho vyplývají jejich potřeby ohledně vybudování cyklotrasy.

4.7. Správa parku

Charakteristika

Jako aktérskou skupinu správa parku chápeme síť vztahů mezi Magistrátem hlavního města Prahy, Městské části Praha 1, Městské části Praha 2 a Správou železnic, tedy subjekty, které mají k prostoru parku a okolí Hlavního nádraží nějakou majetkoprávní spojitost. Z komplikovaných majetkoprávních poměrů, kdy je vymezený prostor ve vlastnictví Hlavního města Prahy a správa jde zejména za MČ Praha 1 a částečně pak za MČ Praha 2 a SŽDC, vyplývá neustálé napětí, vzájemné vyjednávání pozic, představ a zájmů, projevující se na každodenní bázi.

Celkově vymezení správy parku úzce souvisí s provozním řádem parku, kdy se v řádu vymezená představa o dodržování pravidel neseťká s realitou v parku probíhajících praktikách. Více o této skutečnosti píšeme v části o prostoru.

Pod správu parku řadíme vedle toho ještě úklidové služby a obecně služby zajišťující fungování parku (údržba stromů, zeleně, cest...), které jsou správou najaty a koordinovány. Tyto „správní služby“

zajišťují část úklidu v prostoru. Další úklid je zajišťován neziskovými organizacemi. Celou úklidovou činnost, kterou komunikační partnerky a partneři většinou hodnotili jako intenzivní, viditelnou a prospěšnou, koordinuje magistrátní koordinátor snižování rizik na Praze 1, který zároveň funguje jako správce prostoru.

Vztahy mezi skupinami

Nejvýrazněji se složitost vztahů projevuje v otázkách celkového přístupu k plánům rozvoje parku, včetně iniciativy vedení tramvajové tratě, kdy se zdá být pouhé započetí společné diskuse mezi Magistrátem hlavního města Prahy, MČ Praha 1 a IPR prakticky nemožné a ukazuje se, že každý náznak diskuse o možné proměně je výrazné politikum.

Komplikovanost vztahů a rozhodování o zásazích v prostoru se projevuje nejen už uvedenými majetkoprávními poměry, ale i zájmy všech dalších aktérských skupin, kterým se v dokumentu věnujeme. To se projevuje ve všeobecnosti vztahu k údržbě a úklidu parku, v otázkách poskytování sociálních služeb (jakých, pro koho, jak často a proč vůbec).

Potřeby a vize

Z naší výzkumné zkušenosti vyplývají dvě hlavní potřeby, se kterými by se dalo dále pracovat i v návazném participačním procesu. První se týká dlouhodobě řízené koordinace spolupráce, kdy bude všem zainteresovaným subjektům zřejmé, kdo má co na starosti, co se od něj očekává a proč, a tato diskuse bude vhodně facilitovaná s důrazem na různost potřeb, pozic jednotlivých hráčů. Druhá potřeba se týká všeobecně komunikace, kdy budou zainteresovaným subjektům včas a adekvátně vysvětlovány zamýšlené kroky ostatních subjektů a bude nastaven vhodný systém vzájemné výměny informací, který nyní výrazně chybí a situace tak umožňuje prohloubení již existujících nebo potenciálních konfliktů.

4.8. Bezpečnostní složky

To, co pro ně (strážníky městské policie) asi bylo nejdůležitější, aby nám sdělili, a aby my jsme sdělili dál, bylo, že jim práci velmi komplikuje současná legislativa týkající se hlavně konzumace alkoholu. Vyjadřovali se tak, že je to jedna z největších překážek, aby mohli nějak řešit lidi, kteří posedávají na lavičkách nebo prostě obecně situaci v parku. Se stávající legislativou dle svých slov nemohou zakročit proti nikomu, kdo přímo před nimi nekonzumuje alkohol, byť je osoba zjevně opilá a budí veřejné pohoršení. Veřejné pohoršení vlastně vnímali asi jako jedno z hlavních úskalí „místních“ - jsou vidět, je to ostuda, pozorují je i děti, jak pijí alkohol apod.

(z terénních poznámek, 31. 7. 2020)¹³

---

¹³ Z rozhovoru se dvěma strážníky městské policie, kteří měli v parku ten den hlídku.

Charakteristika

Mezi bezpečnostní složky řadíme především městskou, státní, popř. kriminální policii. Okrajově sem lze zařadit i security službu zaměstnanou SŽDC, která však působí podle našich zjištění především v hale a přilehlých prostorech. Vedle toho sem patří také kamery nainstalované v prostoru parku. Strážnice a strážníci městské policie se v prostoru objevují denně. Fungují zde jako pochůzkáři a terén pravidelně procházejí. V prostoru řeší především nelegální konzumaci alkoholických nápojů, drobnější potyčky, obtěžování či osoby, které budí veřejné pohoršení, nepořádek. Několikrát jsme také hlídku vídaly, jak naviguje ty, kteří se v parku neorientovali.

Důležité je, že se hlídky ve Vrchlického sadech mění, střídá se zde kolem dvaceti dvojic. Neexistuje tedy žádná konkrétní hlídka, která by měla park na starosti a mohla řešit záležitosti v prostoru na základě každodenní zkušenosti. Kromě toho policistky a policisté městské policie uklízejí alespoň jednou denně prostor od použitých injekčních jehel. Jsou také v různé intenzitě voláni do prostoru těmi, kdo najdou v trávě či někde jinde použitou injekční jehlu, a mají zájem na tom, aby byla jehla odstraněna. Městská policie tak řeší v prostoru i část úklidové činnosti.

Strážnice a strážníci státní policie se v parku pohybují většinou v autech, což je jedním z aspektů, které utvářejí fungování prostoru. Často jsme je viděli shromažďovat se na betonovém plácku v cípové oblasti, kde parkovali.

Vztahy mezi skupinami

Nejvýraznější nám přišly vztahy mezi bezpečnostními složkami a *místními*, pravděpodobně proto, že byly nejviditelnější. Ke komunikaci mezi bezpečnostními složkami a *místními* dochází každodenně. Policie se snaží v prostoru „ukázňovat“ *místní*: řešit situace, kdy místní popíjejí v prostoru alkoholické nápoje, ale i popíjení alkoholu obecně, což je v parku nelegální, řešit případné potyčky, dohlížet na to, aby v parku nebyl nepořádek. Častou strategií policie je legitimovat skupinky *místních* a zvedat je tak z trávníku nebo laviček a snažit se znepříjemnit jim pobyt v prostoru, a tak jejich pobývání v prostoru pravděpodobně omezit. *Místní* se v důsledku snaží policistkám a policistům mimo jiné vyhýbat, aby mohli prostor používat způsobem, který jim vyhovuje.

V kontextu postojů vůči *místním* obecně jsme také zachytily konfliktní vztahy mezi bezpečnostními složkami, *místními*, sociálními pracovníky a pracovníci a dalšími skupinami. Bezpečnostní složky (městská a státní policie ČR) v tomto případě slouží jako aktérská skupina, která funguje trochu jako hromosvod zachytávající nespokojenost všech dalších skupin. *Místní* se jimi cítí být „pruzeni“, sociální služby je vnímají jako obecně nepřátelskou skupinu vůči nim a jejich klientům a klientkám, a mezi ostatními skupinami převládá narativ „*policisté zdejší situaci neřeší, takže za ni vlastně jistým způsobem mohou*“.

Zajímavé může být zmínit, že podle sociálních pracovníků městská policie asi před deseti lety zřídila v prostoru na krátkou dobu louku, kterou vyhradila lidem užívajícím nelegální návykové látky. S touto loukou ale údajně nesouhlasila policie státní, a tak v prostoru dlouho nevydržela. Nezapomínejme tedy ani na to, že konfliktní vztahy mohou probíhat i mezi jednotlivými složkami policie.

Bezpečnostní složky jsou obecně většinou příslušníků ostatních aktérských skupin vnímané jako neúčinné vzhledem k problémům parku jako je posedávání *místních* a krádeže. Na druhé straně je ceněna přítomnost bezpečnostních složek jako příslib bezpečnosti v případných konfliktních situacích. **Přítomnost bezpečnostních složek je vyžadována, ale zároveň je přítomna nespokojenost s tím, co od nich veřejnost očekává, tedy aby z prostoru byly schopné vyloučit osoby, které vykonávají pohoršující aktivity jako např. dělání nepořádku, popíjení alkoholických nápojů, žebrání, hlasitou nebo obtěžující komunikaci apod.**

Potřeby a vize

Z toho, co jsme zjistily, přesahují potřeby policistek a policistů dalece rámec prostoru parku. Práci jim v prostoru znesnadňuje těžko vymahatelná legislativa (viz úvodní citace). Mimo to je na základě našeho pozorování důležité, že lze parkem projíždět v autech či parkovat policejní auta před halou. Vizi, kterou jsme mezi policistkami a policisty víckrát zaznamenaly, byla vize, ve které zmizí v budoucnosti z parku lavičky, na kterých a kolem kterých se hromadí nepořádek a o kterých mluvili až jako o infekčních. Lavičky jsou z pohledu strážnic a strážníků úzce spojeny s problematickými aktivitami, ale i zjevem nebo zdravotním stavem místních: *Lavičky označovali (policisté) jako problematické nejen proto, že tam místní často konzumují alkohol a pohoršují kolemjdoucí, ale taky proto, že je vnímali jako „infekční“. Bezdomovci a další jsou prý často nemocní, přímo na lavičky kálejí, močí a často také mají otevřené rány. Sami by si nikdy na lavičku nnesedli, ale zase nechtějí říkat lidem, kteří jsou „slušní“, jak moc lavičky nechutné jsou, protože by je to vyděsilo.*¹⁴

4.9. Sociální služby a občanské iniciativy

Charakteristika

Pracovnice a pracovníci sociálních služeb jsou společně s provozovateli aktérskou skupinou, se kterou jsme v rámci výzkumu udělaly největší množství hloubkových rozhovorů. Nejlépe znají potřeby *místních* či alespoň svých klientek a klientů. Je proto velice důležité je při participaci neopomenout. Jsou klíčoví proto, aby se sociální problémy ve Vrchlického sadech vylepšily.

Celkem jsme mluvily se sociálními pracovníky a pracovníky ze třech neziskových organizací, které mají terénní program ve Vrchlického sadech. V prostoru Vrchlického sadů (či v jeho bezprostřední blízkosti) podle informací, které jsme zjistily, sídlí nebo mají terénní program následující sociální služby:

- **Armáda spásy** cílí na fyzickou, sociální, morální a duchovní podporu lidí všech věkových kategorií, a to na křesťanských principech. Cílovou skupinou Armády spásy jsou všichni ti, kteří se ocitli v obtížné životní situaci, ale také ti, kteří hledají jakoukoliv duchovní pomoc či oporu.¹⁵

¹⁴ Z rozhovoru se dvěma strážníky městské policie, kteří měli v parku ten den hlídku. (31. 7. 2020)

¹⁵ <https://armadaspasy.cz/o-nas/kdo-j sme/>

- **Drop In o.p.s.** je nestátní nezisková organizace zaměřující se na poskytování zdravotnických a sociálních služeb především uživatelům nealkoholových drog, jejich rodinám a blízkým.¹⁶ Nezisková organizace Drop In provozuje ve Vrchlického sadech terénní program, jehož cílem je monitorovat prostor, vyhledávat klientky a klienty a nabízet jim sociální služby, zejména výměnu použitých injekčních jehel za nové. **Terénní pracovníci a pracovníci během výzkumu pracovali v prostoru Vrchlického sadů a Václavského náměstí denně od 12 do 14 hodin, o víkendech od 14 do 16 hodin. Ve Vrchlického sadech neměli jedno pevné místo, ale pohybovali se víceméně ve stejných lokalitách.** Byli relativně dobře rozpoznatelní podle žlutého přenosného kontejneru na použité jehly. Podle jedné ze sociálních pracovníků Drop In plánoval či stále plánuje do prostoru jezdit se sanitkou (stejně jako Sananim z. Ú.). Pravděpodobně ale vznikly ohledně této vize komplikace, jelikož MČ Praha 1 rozvázala spolupráci s organizací Sananim z. ú.
- **Medici na ulici** je studentský spolek sdružující budoucí zdravotníky se zájmem o problematiku bezdomovectví a poskytování zdravotní péče lidem v nouzi.¹⁷ Studenty a studentky jsme v terénu nikdy nepotkaly, od našich komunikačních partnerek a partnerů jsme se ale dozvěděly, že v prostoru (pravděpodobně nepravidelně) jednou týdně intervnují a ošetřují ty, kteří za nimi přijdou. Údajně svoji činnost vykonávali u pomníku Sbratření a u pomníku Wilsona.
- **Naděje** denní centrum v ulici U Bulhara (území MČ Praha 2) a denní centrum v ulici Bolzanova se soustředí především na pomoc lidem bez domova. V denním centru mohou klientky a klienti přenocovat, umýt se, najíst se, vyhledat lékařskou pomoc a další. V prostoru parku podle našich informací probíhal (a možná stále probíhá) pod záštitou Naděje úklid. Možnost uklízet měli klientky a klienti Naděje za finanční odměnu. V zimní části výzkumu jsme uklízející z Naděje potkávaly pokaždé, když jsme prostor navštívily.
- **Progressive o.p.s.** se soustředí na poskytování kvalitní a odborné služby osobám ohroženým užíváním návykových látek formou specifických a inovativních programů v oblasti harm reduction.¹⁸ Progressive o.p.s má nicméně pravděpodobně v parku také terénní program. Kromě toho přímo v prostoru spravuje dva kontejnery na použité injekční jehly (viz mapa v dokumentu Uživatelské praktiky a potřeby v prostředí Vrchlického sadů a okolí), kolem kterých také udržuje pořádek.
- **Rozkoš bez rizika** je nezisková organizace, která se zaměřuje na osoby, které pracují v sexbyznysu. Především se snaží zlepšovat postavení sexuálních pracovníků/ků, předcházet a snižovat rizika spojená s prací v sexbyznysu¹⁹. Terénní program ve Vrchlického sadech funguje od začátku tohoto roku. Terénní pracovníci a pracovníci nejsou při práci ve Vrchlického sadu nijak označeni (narozdíl od pracovníků jiných sociálních služeb), tudíž je nelze v terénu identifikovat. To souvisí s jejich cílovou skupinou klientek a klientů, která z důvodu své bezpečnosti vyžaduje anonymitu.
- **Sananim z.ú.** je nestátní neziskovou organizací, která od svého založení v r. 1990 působí v oblasti drogových závislostí. Lidem ohroženým drogami a jejich blízkým poskytuje pomoc v síti programů a služeb, které tvoří komplexní systém prevence, péče, léčby a resocializace.²⁰

¹⁶ <https://www.dropin.cz/>

¹⁷ <https://www.facebook.com/Medicinaulici/>

¹⁸ <http://www.progressive-os.cz/progressive/o-nas/>

¹⁹ <https://rozkosbezrizika.cz/>

²⁰ <http://www.sananim.cz/o-nas-1.html>

Ve Vrchlického sadech provozuje Sananim z.ú. dva dny v týdnu pěší terénní službu a tři dny v týdnu sanitku, která dlouhodobě parkovala na betonovém plácku v cípové oblasti, nicméně na konci července rozvázala MČ Praha 1 a neziskovou organizací Sananim z.ú. spolupráci a sanitka od té doby využívá některou z přilehlých ulic k Vrchlického sadům. Terénní pracovníce a pracovníci Sananimu vykonávají podobnou práci jako ti z Drop Inu a navíc nabízejí v sanitce uživatelkám a uživatelům nealkoholových drog testy na infekční onemocnění a ošetření.

- **Občanské iniciativy**, mezi které řadíme aktérky a aktéry, o kterých jsme se doslechly nebo jsme je přímo viděly v parku vykonávat „charitativní činnost“, a zároveň nebyli klasickou zavedenou sociální službou, převážně šlo o distribuci stravy a nápojů v zimních měsících. Konkrétně jsme v prostoru v zimní části výzkumu často slýchaly o jeptišce, která ráno rozdává jídlo, a jednou, na Štědrý den, přijel do Opletalovy ulice karavan, ze kterého lidé rozdávali potřebným teplé jídlo. Údajně v prostoru takových iniciativ funguje více.

Vztahy mezi skupinami

Na základě tohoto výčtu je zřejmé, že se v prostoru Vrchlického sadů, relativně malého parčíku, pohybuje mnoho služeb, které se zaměřují na pomoc nejohroženějším skupinám: lidem bez domova, uživatelům nelegálních návykových látek a dalším bezprostředně ohroženým akutní chudobou. Tato skutečnost byla většinou našich komunikačních partnerek a partnerů zřejmá. V prostoru jsme tak v tomto kontextu narazily na dva dominující narativy: *Sociální služby krmí a ošetřují místní, čímž je do prostoru přitahují a udržují je zde*; a na druhé straně: *Lidé potřebující sociální a zdravotní pomoc se v prostoru přirozeně shlukují a je potřeba jim přímo zde pomoci*.

Oba narativy vnímáme jako platné, oba vystihují z různých úhlů pohledu situaci v parku. Na jedné straně se přikláníme k tomu, že Vrchlického sady jsou místem, které z různých důvodů koncentruje sociálně a ekonomicky ohrožené aktérské skupiny (viz výše, kapitola „Místní“), na straně druhé se nám jeví jako žádoucí decentralizace sociálních služeb (opět viz výše, kapitola „Místní“). Citace jednoho ze sociálních pracovníků k této problematice: *(...) Myslím si, že má cenu, aby se vydávalo jídlo koordinovaně na více místech zároveň a že má cenu ty skupiny rozptylovat, proč ne. (...) Na druhou stranu lidi, o kterých se bavíme (klienti této sociální služby, ale i většina místních), cestují veřejnou dopravou. A tohle je vlastně nejkratší spojnice všech tras veřejné dopravy v Praze. Třeba i s vlakem, i středočechů, takže lze očekávat, že to místo bude vždycky mít nějakou větší koncentraci... V tom (drogovém) trojúhelníku se sbíhají linky metra, linky tramvají.²¹*

První uvedený narativ (*Sociální služby krmí a ošetřují místní, čímž je do prostoru přitahují a udržují je zde*) jsme slýchaly v kontextu přítomnosti sociálních služeb v prostoru většinou od těch, kteří současně vyjadřovali „nesmířlivý postoj“ vůči místním, byla to většina z aktérských skupin rezidentky a rezidenti, procházející, čekající, podnikatelky a podnikatelé, ale také někteří ze skupiny bezpečnostní složky. U těchto skupin jsme se ale příležitostně setkávaly s neobeznámeností s tím, co zde sociální služby konkrétně dělají. Představy o jejich práci se často vzdalovaly skutečnosti. Jedna

²¹z rozhovoru se sociálním pracovníkem, 6. 1. 2020

komunikační partnerka nám např. na otázku týkající se betonového plácku v cípové oblasti řekla, že tam „rozdávají feťákům amfetamin“²².

Druhý uvedený narativ (*Lidé potřebující sociální a zdravotní pomoc se v prostoru přirozeně shlukují a je potřeba jim přímo zde pomoci*) jsme slýchaly od většiny aktérek a aktérů skupiny sociální služby a občanské iniciativy, výjimečně od aktérek a aktérů ostatních skupin. Mezi argumenty proto, že jsou ve Vrchlického sadech nutné terénní sociální služby, zejména ty, které se orientují na uživatele nelegálních návykových látek, se objevuje např. již výše zmíněný argument, že okolí Hlavního nádraží je součástí drogového trhu v centru města, v rámci kterého „se tam pohybuje 300 až 500 lidí, kteří shánějí drogy nebo chtějí prodat drogy“²³. V důsledku toho by dle sociálních pracovníků a pracovníků měl být park pokrytý terénními službami každodenně od 10 hodin dopoledne do půlnoci.

Sami *místní* se k přítomnosti sociálních služeb příliš nevyjadřovali. Zajímavé bylo, že v rámci jednoho z rozhovorů si jednu z nás komunikační partner automaticky přiřadil k sociálním pracovnícím, byť svoji identitu terénní výzkumnice odhalila. Z terénních poznámek: *Sociální pracovníky (tento komunikační partner) vnímal jako prostředníky mezi „těmi nahoře“ a jimi. Sociální pracovníci prý mají tendenci dělat to, co chtějí „ti nahoře“, ale sociální pracovníci kolem něj prý dělají to, co chce on. V jeho výpovědi vnímám jistou dualitu: něco chtějí nějací lidé u moci a něco chci já a tyto dva cíle se liší. V sociálních pracovnících a jejich práci se možná přesto tyto dva různé zájmy mohou nějak scházet.*²⁴

Postoj *místních* vůči sociálním službám jsme odhadovaly nejvíce na základě toho, že jsme pozorovaly, že sociální pracovníci a pracovníci v prostoru opravdu intervnují a jejich služby jsou využívány. Několikrát jsme také v terénu slyšely, že komunikační partnerky a partneři využívají možnosti přenocovat a umýt se v denním centru Naděje nebo že tam chodí na jídlo, k lékaři apod. Přesto však jeden náš komunikační partner glosoval Naději jako „*Beznaděj*“.

Potřeby a vize

Všemvadí injekční stříkačky, které jsou tam poházené. (...) Myslím si, že by byl fajn nějaký prostor někde v okolí, kde by si ti lidé sami mohli aplikovat v klidu, aniž by byli rušení. A samozřejmě, aby potom tu infekční nebo použitou stříkačku měli kam vyhodit nebo odložit. A zase na oplátku tam dostat čistou. To si myslím, že pokud by tam byl nějaký takový prostor, tak by se určitě počet problémových míst, kde by byly nějaké injekční stříkačky, výrazně snížil. (...) No minimálně prostor, kam ta aplikační sanitka nebo karavan zajede. (...) Aby tam nebyl třeba po celou dobu, ale přijede, odjede, má vyhrazené parkoviště.

(citace z rozhovoru se sociálním pracovníkem, 6. 1. 2020)

Zabezpečit to tam tak, aby to pro většinovou veřejnost nebylo tak snadno viditelné (místo, kde probíhá terénní program) a kam by ten terénní program mohl jet. Ale je tady tolik neziskovek, že kolik těch prostorů by tam asi bylo (smích)? Jakože bychom se střídali o jeden?

²² z rozhovoru s jednou z pejskařek a rezidentek, 19. 12. 2019

²³ Citace z rozhovoru se sociálním pracovníkem (6. 1. 2020)

²⁴ Z terénních poznámek (20. 12. 2019, odpoledne)

(citace z rozhovoru se sociální pracovnící, 21. 7. 2020)

Přijde mi fajn, kdyby byla možnost to nějak rozmělnit, aby bylo víc těch míst (kde budou k dispozici sociální služby) třeba v okolí. Díky tomu by potom ti lidé (místní) neměli zájem prostě zůstat jenom tam, na lavičkách, popřípadě by měli, kde spát atd.

(citace z rozhovoru se sociálním pracovníkem, 6. 1. 2020)

Jedním z často skloňovaných témat byla potřeba pevných či kamenných míst, kde by sociální pracovníci a pracovníci mohli nabízet své služby, a zároveň potřeba, aby tato místa nebyla centralizovaná v jednom místě, ale naopak decentralizovaná.

(...) Na druhou stranu já si myslím, že tohle je způsob řešení. Najít tam víc míst, o které se někdo stará, a ty lidi se namíchají. Že tam budou naši klienti, ale zároveň tam budou normálně další lidé a bude tam ten personál, který se o to stará a uklidí si...

(citace z rozhovoru se sociálním pracovníkem, 6. 1. 2020)

Další nápady směřovaly k tomu, aby Vrchlického sady fungovaly jako jeden prostor, který bude otevřený všem a který bude zároveň opečovávaný a udržovaný. Směrem k mobiliáři také padl nápad, že by v nočních hodinách, kdy nefungují sociální služby, v prostoru mohl fungovat automat na výměnu injekčních stříkaček.

4.10. Fauna

(Při rekonstrukci kanalizace u Národní opery před dvěma lety) byli všude potkani. Bylo to opravdu nechutné. Hlavně po večerech právě ještě v kombinaci s jídlem, které se vydávalo, tak opravdu tam večer člověk zakopával o potkany. Pak tedy prošla nějaká plošná deratizace, tak to ubylo, ale to bylo... To si myslím, že je třeba jeden z těch velkých problémů, že tam jsou vidět i místa, kde ti potkani žijí, mají tam nory, díry, a stejně se tam pořád všude vyskytují. Ale už to není v takové míře, jako to bylo před těmi dvěma lety.

(citace z rozhovoru se sociálním pracovníkem, 6. 1. 2020)

Charakteristika

Vedle psů, kteří většinou navštěvují park spolu s jejich majitelkami a majiteli, jsou v prostoru přítomní holubi a zejména po setmění hlodavci. Kromě psů venčila rodina v prostoru dětského hřiště, kam psi nesmí, králíka. Samozřejmě je v prostoru také přítomný hmyz.

Potřeby a vize

Potřeby psů vidíme v této zprávě jako totožné s potřebami pejskařek a pejskařů.

4.11. Flóra

M. hodně mluvila o stavu zeleně v parku, myslím, že stav zeleně v parku vlastně bylo to, co jí na celém prostoru vadilo nejvíc. Často upozorňovala na stav stromů a říkala, že tenhle rok je to horší než minulý a že si myslí, že většinu stromů by prostě bylo třeba porazit. Ukazovala mi proschlé koruny stromů a prořídle větve. Najednou jsem si sama stromů a jejich stavu ještě víc všimla a přišlo mi, že jsou opravdu ve stavu dezolátním. Taky komentovala dle ní špatnou péči o keře a trávnik. Říkala, že trávnik by se měl alespoň trochu kropit, protože je v místě, které by mělo být reprezentativní.

(z rozhovoru s jednou z uklízejí, 4. 8. 2020)

Charakteristika

Ve Vrchlického sadech jsou relativně početně zastoupeny vzrostlé stromy a keře. Pod nimi a kolem nich je na vyhrazených plochách vysázen trávnik. Kromě toho je zde jeden záhon s kvetoucími rostlinami. Vzrostlé stromy se nám jevily převážně jako staré. V kmenech některých z nich byly díry, pravděpodobně vytvořené potkany. Jak si trefně všiml jeden z procházejících „*chybí tu mladé stromy, spodní patro, až stávající za pár desítek let umřou, nebudou tu nové stromy*“²⁵.

Co se týče keřů a křoví, zejména podél Opletalovy ulice a kolem dětského hřiště, vídaly jsme v nich spoustu nepořádku – odpadky, lidské výkaly, zbytky od aplikace drog. V keřích nahoře vedle haly, v jižní části, zase keře fungovaly jako příbytky těch, kdo v parku přespávají.

Klasické krátce střižené trávniky bez květin v prostoru dle nás fungovaly dobře. Jelikož jsou v prostoru lavičky rozestaveny pouze kolem cest, v teplých měsících slouží trávnik jako místo, kde si lze sednout a např. čekat na vlak. Na tento způsob použití jsme v terénu docela často narážely. Mimo to sloužily trávniky jako plochy k venčení psů, méně často potom jako plochy pro trávení volného času, např. hrou s míčem. Nutno však upozornit, že k volnočasovým aktivitám vedle *místních* používali zatrávněné plochy pouze ojedinělé skupinky či jednotlivci, z nichž jsme většinu identifikovaly jako cizince.

Pro potřeby revitalizace také vznikla dendrologická studie, která se detailně věnuje hodnocení stavu dřevin ve Vrchlického sadech.²⁶

Potřeby a vize

- Trávniky a zejména křoví bývají v různé intenzitě na různých místech znečištěny. Povalují se zde odpadky (méně často), trávniky a křoví bývají pomočené a na některých místech i pokálené, několikrát jsme v trávě nebo křoví narazily na použitou injekční jehlu. Nejnutnější potřebou je tedy důkladná a častá údržba zelených ploch.
- Ke zvážení doporučujeme přítomnost keřů a křoví v prostoru, jelikož se zde vyskytuje nejvíce nepořádku.

²⁵ z rozhovoru s procházejícími, muž cca 40 let, 15. 7. 2020

²⁶ Dendrologický průzkum území Vrchlického sadů, 2020 zpracován pro IPR.

- Víceméně všechny naše komunikační partnerky a partneři oceňovali v prostoru vzrostlé stromy a velká část si v prostoru představovala dokonce stromů víc.
- Někteří zmiňovali, že by v prostoru rádi viděli záhony s kvetoucí zelení.

5. Prostor

V první části výzkumu jsme si prostor Vrchlického sadů pomyslně rozdělily do několika částí. Toto rozdělení bylo nejdříve zcela intuitivní, postupně jsme začaly definovat, čím jsou konkrétní prostory specifické. Vyčlenily jsme si několik různých oblastí, podle toho jakým způsobem ne/fungují, či podle toho jak moc jsou pro fungování Vrchlického sadů významné. Pro větší přehlednost jsme v dokumentu Uživatelské praxe a potřeby v prostředí Vrchlického sadů a okolí tyto prostory zakreslily do orientační mapy (s. 9).

V první zprávě jsme již krátce charakterizovaly, proč vnímáme rozdělení do dvou velkých částí podle jejich charakteru (**centrální a cípová část**). Charakter **prostoru před halou** jsme spojily s představou náměstí – místa, které využívá mnoho aktérských skupin, kde se lidé setkávají. V cípové části se vyskytuje **betonový plácek**, je až zarážející, že v parku v centru města je možná existence takto nevyužitého prostoru. **Dětské hřiště** je od zbytku Vrchlického sadů uzavřeno. Do jeho prostoru chodí jen některé aktérské skupiny. Velice zajímavé je zjištění, že hřiště využívají lidé i z jiných částí Prahy. **Komunikační partnerky a partneři do Vrchlického sadů jezdili i z okrajových městských částí kvůli návštěvě hřiště.**

Nyní máme potřebu tento výčet doplnit o další prostory a popsat, co je na jejich fungování specifické a důležité pro plánovanou proměnu Vrchlického sadů.

5.1. Pravidla pro používání parku

Vejde-li člověk do parku jednou z frekventovanějších cest, setká se u vstupu s tabulí, na které najde pravidla pro používání parku. Cedule tedy nelze najít na všech místech, kudy se dá po chodníku vejít do parku.

Podle cedule je zakázáno:

- vjezd všech motorových vozidel s výjimkou vozíků pro zdravotně postižené a aut s platným povolením od ÚMČ Praha 1 a vozidla IZS
- užívat alkoholické nápoje, omamné či psychotropní látky
- poškozovat nebo znečišťovat porosty, zařízení nebo mobiliář parku
- rozdělávat nebo udržovat otevřené ohně nebo používat pyrotechniku
- stanovat, nocovat nebo přespávat
- vstupovat na trávníky (výjimka z toho zákazu je označena grafickými piktogramy)
- bez povolení pořádat propagační, reklamní či jiné akce
- jezdit na všech prostředcích osobní přepravy
- užívat mobiliář způsobem budícím veřejné pohoršení nebo osobami, které budí veřejné pohoršení.

Grafickými piktogramy je potom dole pod těmito body ještě znovu vyznačen zákaz konzumace alkoholu, zákaz rozdělávání ohňů, zákaz spaní na lavičkách a na trávě a taky upozornění, že je zde nainstalován kamerový systém.

Považujeme za důležité zde uvést, že jsou podle našich pozorování téměř všechny tyto zákazy v prostoru parku porušovány. Jak je to možné?

- 1) Většina z výše zmíněných zakázaných aktivit v prostoru děla již předtím, než byly cedule nainstalovány. Cedule jsou nejspíše alespoň z části reakcí na to, co se v prostoru dlouhodobě děje a je vnímáno jako pohoršující a nevhodné.
- 2) Přímo v prostoru chybí grafické piktogramy zmíněné na ceduli, které by instruovaly návštěvnice a návštěvníky ohledně toho, na kterou zatravněnou plochu smějí vstoupit, kde smějí venčit psa a kde ne.
- 3) Dodržování pravidel pro používání prostoru není striktně vyžadováno a zejména je v některých případech vyžadováno jen u skupiny *místních*. Jedna věc je, že pravidla pro používání parku nejsou dostatečně jasně komunikována směrem k jeho návštěvníkům. Jak jsme zmínily výše, nikde v prostoru ani na informační ceduli není jasně vyznačeno, která zatravněná plocha je určena k pobytu či venčení psů, a na kterou je zakázáno vstupovat. Druhou věcí ale je, že jsme pozorovaly, že je tento zákaz v praxi nakonec využíván tak, že je jeho dodržování vyžadováno pouze od těch, jejichž přítomnost v parku je těmi, kdo park spravují a vykonávají zde moc, vyhodnocována jako nezáhodná.

Co se týče konzumace alkoholu, jsou celé Vrchlického sady stanoveny jako území, kde je konzumace alkoholu zakázána vyhláškou č. 12/2008 Sb. hl. m. Prahy²⁷. Dodržování vyhlášky je v prostoru hlídáno strážníky a strážnicemi městské policie. Ti ale mohou podle svých slov ty, kteří alkohol v prostoru konzumují, jen těžko postihnout kvůli současné legislativě (viz kapitola Bezpečnostní složky).

Stejně tak je podle strážnic a strážníků v každodennosti těžko stíhatelné také nedodržování dalších zákazů jako je poškozování či znečišťování, aplikace drog, přespávání. Strážnice a strážníci by totiž pachatelky a pachatele museli chytout přímo při činu. Další věcí je potom vymáhání případných pokut, jelikož spousta *místních*, kterých se zákazy v této oblasti týkají především, jsou ve velmi špatné socioekonomické situaci.

Zákazy však neporušují zdaleka jen *místní*, čehož jsme se stávaly mnohokrát svědkyněmi. I jedna z nás se mezi mnoha dalšími např. v prostoru pohybovala na jízdním kole. Důležité je také zmínit četnost porušování zákazů, která je tak vysoká, že stíhání jednotlivých nedodržení ztrácí smysl. Zákazy na nás tedy působily velice nejasně, mnohdy svojí nejasností a nedůsledným vyžadováním dokonce až diskriminačně nebo zbytečně.

5.2. Hlavní koridor

Zatím shledáváme, že nejfrekventovanější částí sadů je jakýsi koridor od budovy hlavního nádraží na tramvajovou zastávku, kolem něhož je umístěna většina laviček v parku. Na těchto lavičkách sedí zejména lidé, které považujeme za místní, tedy ti, kteří tam evidentně tráví hodně času, jsou tu ale i lidé, kteří lavičky využívají velmi dočasně.

²⁷ https://www.praha.eu/jnp/cz/test/vyhledavani_v_pravnich_predpisech/rok_2008-vyhlaska_cislo_12_ze_dne_20_06_2008.html?fbclid=IwAR2LImk9R0_G1N6mmWbkLZkgmZXCRbJP6C_pNcGPOBiPC2rwepm68ubFscU

(z terénních poznámek, 4. 12. 2019, ráno)

Jako *hlavní koridor* jsme nazvaly nejfrekventovanější tranzitní trasu vedoucí od zastávky tramvají Hlavní nádraží do prostoru před nádražní halou, popř. do nádražní haly. Prochází (či případně projíždí na invalidním vozíku, výjimečně na kole) zde lidé bez zavazadel i se zavazadly, chodí většinou poměrně rychle – část z nich pospíchá na spoj. Procházející se zde málo zastavují, v rámci dotazování bylo poměrně těžké je na pár minut zastavit.

V autech *hlavním koridorem* projíždějí bezpečnostní složky, sanitky, úklidová služba či další auta, která se podílejí na údržbě prostoru.

Místní zde tráví času hodně, posedávají na lavičkách, v teplých měsících také na trávě kolem. Z pozorování a „go-along“ rozhovorů s *místními* jsme zjistily, že pro *místní hlavní koridor* funguje také jako důležité místo setkávání. K postávání a setkávání větších skupin zejména *místních* vhodně slouží kruhový prostor v blízkosti pomníku Sbratření.

Hlavní koridor je v rámci Vrchlického sadů výrazným prostorem. Jako jeden z důvodů spatřujeme skutečnost, že je to prostor, kde se podobně jako v prostoru před halou opravdu setkávají aktérky a aktéři všech aktérských skupin. Pokud chce člověk v tramvajové zastávce *Hlavní nádraží* přestoupit z tramvaje na metro nebo vlak či opačně, jedinou možností, jak se tomuto prostoru vyhnout, je možnost obejít park Opletalovou ulicí, což je v rámci tranzitu relativně zdoluhavá varianta. Hlavní koridor je tedy místem, které je navrženo tak, že cestující jsou do jisté míry nuceni jím projít. Většina našich komunikačních partnerek a partnerů si s tímto prostorem spojovala nepříjemné pocity, zejména kvůli posedávajícím *místním*. Setkaly jsme se s následujícími pojmenováními prostoru: „ulička smrti“²⁸, „ulička fobie“²⁹, „primární cesta k metru“³⁰, „kruhác“³¹.

5.3. Parkoviště a část rozprostírající se od ulice Politických vězňů k parkovišti

Tuto část byla zahrnuta do výzkumu až ve druhé výzkumné části, tedy až v části „letní“.

Parkoviště je v tuhle dobu (odpoledne ve všední den) hodně frekventované, je plné, pro potenciální zájemce zbývá jen pár míst (...). Podle něj a ženy, která je tu s ním, sem jezdí řidiči stát spíš na kratší dobu (asi v řádech desítek minut nebo několika hodin), výjimečně zde někdo stojí déle (přes noc) nebo pravidelně.

²⁸ z rozhovoru s aktérkou, která zde dlouhodobě vybírala peníze pro charitativní organizaci (8. 12. 2019). Pojmenování vychází z toho, že se v prostoru údajně nejčastěji dějí různé fyzické potyčky a nejčastěji sem jezdí sanitka.

²⁹ z rozhovoru s podnikatelem, který zde provozoval několik měsíců stánek s občerstvením (11. 12. 2019). Pojmenování „ulička fobie“ taktéž vychází z potyček, které se údajně v tomto prostoru nejčastěji dějí.

³⁰ z rozhovoru se sociální pracovnící (21. 7. 2020)

³¹ pravděpodobně označení pocházející od *místních*, týká se konkrétně kruhového prostoru u památníku Sbratření. Jedna komunikační partnerka nám sdělila, že původ pojmenování pravděpodobně tkví v tom, že se v tomto místě otáčejí policistky a policisté v autech.

(z terénních poznámek, 14. 7. 2020, odpoledne)

Parkoviště se rozkládá v nejzazším rohu parku směrem k Václavskému náměstí, se kterým sousedí. Parkoviště vlastní TSK a spravuje najatá firma, která zaměstnává na parkovišti nonstop hlídačku nebo hlídače. Parkoviště se jeví jako zcela samostatná část nezávislá na zbytku parku. Nesetkaly jsme se ani s tím, že by hlídačka či hlídač chodili do zaměstnání přes park. Jezdili buď autem, nebo využívali výtahu z metra, který je umístěn hned vedle. Jako jediná spojnice mezi parkovištěm a zbytkem parku se jeví ti, kteří přes parkoviště do parku procházeli. Hlídačka i hlídač je označili jako „*feťáky*“. Podle našich zjištění jde často o klientky a klienty sociálních služeb, kteří se pohybují v centru, pravděpodobně často mezi Václavským náměstím a Hlavním nádražím.

Prostor vedle parkoviště na nás působil velmi zanedbaně. Dominuje mu jakýsi relikv z těžko identifikovatelného architektonického útvaru. V trávě se povaluje hodně odpadků a zbytků po aplikaci drog. V těchto místech jsme viděly trávit čas aktérky a aktéry, které bychom nejspíše zařadily mezi *místní* či klientky a klienty sociálních služeb.

Cestu kolem parkoviště a prostoru vedle parkoviště využívali i další, které bychom zařadily do skupiny procházející/cestující/turisté. Jelikož prostor většinou neznali, bylo zřejmé, že se zde špatně orientovali. Problematické bylo především překračování silnice v ulici Politických vězňů, jelikož po překročení silnice nenavazuje ve zbytku *cíповé oblasti* žádný snadno identifikovatelný chodník. Pro další průchod jsou tedy nejčastěji využívány vyšlapané pěšinky a zkratka přes betonový plácek.

5.4. Opletalova ulice

Opletalova ulice lemuje západní hranici parku a je méně frekventovaná než cesty, které vedou vnitřkem parku. V centrální části parku, konkrétně naproti nádražní hale, je však jedním z hlavních přístupových míst do parku. Naproti nádražní hale zde funguje parkovací místo pro elektro koloběžky a kola. Zároveň je zde místo, kde parkují taxi, a také místo, které jsme identifikovaly jako prostor, kde lidé čekají na taxi nebo spíše alternativní služby jako je UBER. Toto místo je ohraničeno pouze několika zelenými sloupky a lidé z něj často vyrážejí i se zavazadly do protisměru, pokud tam přijede auto, na které čekají. Toto místo nám proto nepřišlo pro čekání a nastupování do aut bezpečné.

Jako místo, na které si lidé vyndávají a ze kterého nakládají zavazadla do aut, sloužila Opletalova ulice i dál ve směru k dětskému hřišti.

Konečně je Opletalova ulice také jediným místem, ze kterého je přístupné dětské hřiště. To některé uživatelky a uživatelé dětského hřiště spatřovali jako problematické, jelikož jim přišlo, že v Opletalově ulici je velký provoz, a tudíž je to nebezpečné pro děti při vcházení nebo vycházení z prostoru hřiště. My toto řešení vnímáme jako jednu z mnoha strategií, jak dětské hřiště co nejvíce oddělit z prostoru zbytku parku.

5.5. Podchod

Jedná se spíše o soustavu více podchodů, které mají usnadnit pohyb chodců. Jeden podchod vede z *cíповé části* pod magistrálou ke Státní opeře. Na něj navazuje druhý delší podchod, kterým se dá dojít až ke staré budově Hlavního nádraží a na nádražní perón.

U podchodů není značené, kam vedou, což je činí velmi nepřehlednými. Dle našeho pozorování je chodci využívají jen v malé míře. Protože jsou stranou a poměrně klidné, často zde nachází útočiště lidé, kteří potřebují vykonat nějakou aktivitu v soukromí. Narazily jsme zde na použité injekční jehly a další nepořádek. Podchod také slouží jako toaleta.

Vím od různých lidí, se kterými jsem se bavila, že to vnímají spíš jako oblast, které se vyhýbají. Což na druhou stranu já to vnímám z pracovního pohledu jako dobré místo nebo příznivé místo pro naše klienty. (...) Pro konzultace třeba, protože tam je menší koncentrace lidí a dá se tam dobře vyřešit nějaká zakázka.

(rozhovor se sociální pracovnící, 21. 7. 2020)

Magistrála tvoří jednu z největších bariér v okolí Vrchlického sadů. Podchod sice chodcům umožňuje magistrálu podejít, ale rozhodně se nedá hovořit o bezbariérové cestě. Do budoucna by bylo vhodnější naplánovat i další možnosti pro překonání magistrály.

5.6. Prostor kolem bývalé fontány

Vedle trafiky v centrální části Vrchlického sadů se nachází relikv bývvalé fontány. Nyní je zde nevyužitý a velmi zanedbaný betonový plácek, v jehož středu je poškozená trafostanice s pouličním uměním □ portrétem ženy.

Při rozhovorech ho komunikační partnerky a partneři často zmiňovali jako ukázkou zanedbanosti parku. Tento prostor nemá vymezenou funkci, působí nesmyslně, ale podobně jako prostor před halou na nás působil dojmem náměstí. Sice v menší míře, ale lidé se tu setkávali, posedávali na zídkách, čekali, kouřili.

5.7. Travnatá prostranství

Je důležité zmínit, že ve Vrchlického sadech jsou různá travnatá prostranství, která mají odlišný charakter. Některá využívají téměř výhradně *místní*, jiná jsou obvyklým místem pejskařů. Travnatá prostranství přímo před halou jsou nejčastěji využívána čekajícími. Využívání travnatých prostranství konkrétními aktérskými skupinami jsme se věnovali v předchozí části.

5.8. Toalety

Nejvýraznějším problémem je již několikrát zmiňovaný nedostatek bezbariérových, finančně dostupných toalet. Mnoho míst ve Vrchlického sadech je často využíváno pro vyprazdňování. To způsobuje hygienickou degradaci prostoru, ničení porostu, zápach. To vše znepříjemňuje pobyt v parku.

Hlavní problém je to, že veřejné toalety v nádražní hale nejsou finančně dostupné. Také jsou z prostoru parku bezbariérové toalety v hale poměrně dost vzdálené. Přístup k nejbližším vnitřním toaletám vede přes schodiště.

V prostoru Vrchlického sadů jsou umístěny dvojce pisoáry. Avšak toto řešení by mělo být pouze dočasné. Pisoáry často naše komunikačních partnerky a partnery pohoršovaly, zejména z estetických důvodů („*Největší zvěrstvo je ten pisoár – je neestetický*“³²). Také jsou problematické, jelikož řeší problém s močením pouze pro muže.

Pisoáry jsou podle nich (policistů) v parku taky spíše pohoršující □ jsou málo zakryté a ti, kdo je používají, jsou příliš vidět. Jeden z policistů říká: „to už je lepší když se vyčůrají za větším keřem“. S tím, že jsou pisoáry příliš na očích a tedy pohoršující se setkáváme docela často, může to být i důvod, proč muži navzdory nainstalovaným pisorám stále močí u keřů a stromů v parku.

(z terénních poznámek, 31. 7. 2020, odpoledne)

5.9. Problematické prostory

O prostorových problémech Vrchlického sadů jsme pojednávaly už v dokumentu Uživatelské praktiky a potřeby ve Vrchlického sadech a okolí Hlavního nádraží v Praze (zejména v části o bariérovosti, s. 10).

Velkým problémem je nekoncepčnost řešení prostoru. Jsou tu nesmyslné prvky (např. prostor bývalé fontány), které nemají žádný oficiální účel. Jistěže se aktérky a aktéři nějakým způsobem na takový prostor adaptují, avšak znesnadňuje to pobyt v parku. Zajímavé například je ve Vrchlického sadech pozorovat některé plůtky-bariéry, které byly účelově umístěny, aby zabránily procházejícím chodit mimo oficiální cesty. Je zvláštní pozorovat paradox, kdy je radši chráněn kousek trávníku, než aby byl upřednostněn pohodlnější a intuitivnější průchod parkem. Z pozorování prostoru vyplynula i nenapojenost cest v sadech na okolní ulice a zejména na přechody pro chodce. O tom, jakým způsobem je síť cest mnohdy nedokonalá, zase vypovídají četné vyšlapané pěšinky (viz mapa pěšinek v dokumentu Uživatelské praktiky a potřeby v prostředí Vrchlického sadů a okolí Hlavního nádraží v Praze, s. 17), kterými si procházející usnadňují průchod parkem.

³² rozhovor s procházejícím, 6. 8. 2020, odpoledne

5.10. Prostory, které se uzavírají

V úvodu zmiňujeme, že Vrchlického sady vnímáme jako otevřený prostor, nicméně jsme v parku narazily i na prostory, které se některým aktérským skupinám či dokonce většině aktérských skupin uzavírají. Přitom se většina těchto prostorů neuzavírá materiálně, nýbrž sociálně, čímž míníme, že si prostor obsadí určitá skupina lidí, která různými způsoby vylučuje z jeho používání ostatní skupiny.

Prostor, který se uzavírá materiálně i sociálně, je dětské hřiště, které jsme již několikrát zmiňovaly. Dětské hřiště je primárně určené pro děti a jejich rodiče. To, aby se jeho používání vyvarovaly ostatní skupiny, je zajištěno vysokým oplocením, bariérou keřů a jedním použitelným vchodem hlídaným hlídačkou nebo hlídačem. Dětské hřiště je tak prostorem téměř úplně uzavřeným. Zároveň je prostor dětského hřiště vybaven toaletami a pítkem, přístup k tomuto mobiliáři tak mají jen někteří lidé. Důležité je zde zmínit, že některým takový „opevněný“ prostor vyhovuje a vnímají jej jako příjemný, jiným nikoliv a cítí se tam příliš odříznutí od všeho kolem.

Dalšími prostory jsou některé zatravněné plochy či jejich části, které jsou zase privatizovány místními. Jsou to části, které jsou odlehlejší, a skutečnost, že jsou privatizovány jednou skupinou, tak příliš nepřekáží ve využívání parku skupinami jinými. Nicméně vizuálně je tento fenomén viditelný a může být jedním z důvodů, proč se někteří necítí v parku příjemně. Podobně bývají privatizovány *místními* některé lavičky, což když je zjevné, odrazuje od používání laviček v blízkosti většinu akterek a aktérů z ostatních skupin. Mezi prostory privatizované *místními* ještě můžeme zařadit podchod či soustavu podchodů vedoucí z *cíповé oblasti* a dva „tubusy“ či prosklené „věže“ vedoucí z prostoru před nádražní halou nahoru na parkoviště. Jelikož jsou podchody místem, které je uzavřené i materiálně (je izolované prostorově i akusticky), stává se z nich místo, které lze považovat až za nebezpečné. Podobně je tomu i s „tubusy“, které jsou jedním z aplikačních míst.

6. Závěr a doporučení pro další plánování a rozvoj

Jak už jsme zmínily, Vrchlického sady jsou problematické, mnohvrstevnaté, nejednoznačné a paradoxní prostory. Pojí se s ním množství (mnohdy protichůdných) aktérských představ, potřeb, motivací, pocitů a pojmenování, aktivit, vztahů a praxí. **Vlastnosti prostoru Vrchlického sadů a okolí Hlavního nádraží v Praze by měly být plánovány v jeho dalším rozvoji tak, aby sdružovali jeho uživatele a uživatelky, současně by měl vymezený prostor skýtat místa, kde mohou jednotlivé aktérské skupiny nerušeně fungovat.**

V předkládaném dokumentu jsme již v jednotlivých částech sumarizovaly konkrétní doporučení kontextualizované ve vztahu k charakteristikám a potřebám dané aktérské skupiny. Níže proto uvádíme obecný sumář doporučení, platných pro základní rozvahu o dalším plánování a rozvoji Vrchlického sadů a okolí³³:

- postupnost a rozfázování přestavby a rozvoje.

³³ Doporučení pro prostor Vrchlického sadů jsme již publikovaly v Rešerši intervencí do veřejných prostranství zatížených podobným způsobem jako území Vrchlického sadů a Hlavního nádraží.

- jasná a srozumitelná pravidla parku, která budou platit pro všechny.
- napojení cest na přechody a celkově lépe vedené cesty parkem.
- v rámci řešení myslet především na snadnou údržbu a každodenní péči o zelené plochy (podobně jako např. v Čelakovského sadech³⁴) a úklid (i o víkendech) se specifickým zaměřením na úklid injekčního materiálu (a s navýšením kapacity košů na odpad z injekčního materiálu).
- finančně dostupné, bezbariérové, vhodně řešené, snadno udržovatelné veřejné toalety
- oprava a sjednocení mobiliáře.
- přestavba a využití nyní nesmyslných ploch a prvků (betonový plac, bývalá fontána).
- architektonické řešení a proměnu parku konzultovat se zástupci sociálních služeb.
- jasně vymezit místo vyhrazené pro sociální služby (každodenní možnost kam se obrátit).
- prostor by měl být v co největší míře přehledný a transparentní, mělo by se také dbát na zajištění dostatečného osvětlení i mimo vyhrazené chodníky, aby nevznikala uživatelsky nepřijemná místa během večerních a nočních hodin.

---

³⁴ Čelakovského sady jsou park nedaleko Vrchlického sadů. V roce 2018 prošly revitalizací. Pro porovnání jsme v Čelakovského sadech také strávily část výzkumu, z našeho pohledu se jedná o úspěšnou proměnu parku. Důležitá byla právě velmi viditelná a častá (pravděpodobně každodenní) péče.